

Jeg var fremmed, og dere tok imot meg

Hva kjennetegner tre diakonale aktørers holdning og handling i forhold til norsk asylpolitikk og integrering av innvandrere?

Master i diakoni

Vår 2011

AVH501 – Avhandling (30 ECTS)

Navn: Hans Eskil Vigdel

Veileder: Dr. theol. Harald Hegstad

Det teologiske Menighetsfakultet, Oslo

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL 1: INNLEDNINGSKAPITTEL	4
1.1 AVHANDLINGENS BAKGRUNN OG TEMA	4
<i>En restriktiv innvandringspolitikk.....</i>	4
<i>Personlig engasjement og faglig ståsted.....</i>	4
<i>Avhandlingens tema og valg av aktører.....</i>	5
1.2 PROBLEMSTILLING.....	6
1.3 OPPGAVENS MATERIALE – MED EN NÆRMERE PRESENTASJON AV HOVEDDOKUMENTENE I PRIMÆRMATERIALET.....	8
<i>Når så vi deg fremmed og tok imot deg? Kirkelig ressursdokument om asyl- og flyktningpolitikk</i>	9
<i>Dokumenter fra Kirkemøtet i 2005 og 2006</i>	10
<i>Papirløse migranter – en rapport fra Kirkens Bymisjon i Oslo.....</i>	10
1.4 PRESENTASJON AV TRE DIAKONALE AKTØRER.....	11
<i>Kirken og de sentralkirkelige organer</i>	11
<i>KIA – Kristent interkulturelt arbeid.....</i>	11
<i>Kirkens Bymisjon.....</i>	12
1.5 AVGRENSET OG METODE.....	12
KAPITTEL 2: SAMFUNNSMESSIG KONTEKST: NORSK ASYL- OG INNVANDRINGSPOLITIKK	13
2.1 INNVANDRINGSSTOPPET I 1975 OG VELFERDSSTATENS DILEMMA.....	14
2.2 UTLENDINGSFORVALTNINGEN I NORGE.....	15
2.3 SENTRALE BEGREPER.....	16
<i>Innvandrer.....</i>	16
<i>Asylant (asylsøker).....</i>	17
<i>Permanent oppholdstillatelse.....</i>	18
<i>Papirløse innvandrere.....</i>	18
<i>Integrasjon, assimilasjon eller marginalisering.....</i>	18
KAPITTEL 3: AVHANDLINGENS TEORIDEL – DIAKONI SOM SAMFUNNSAKTØR I MØTE MED ASYLANTER OG INNVANDRERE.....	20
3.1 DIAKONI SOM VERN OM MENNESKEVERDET	21
3.2 DIAKONIENS KAMP FOR RETTFERDIGHET.....	22
<i>Diakoni som røst i samfunnet.....</i>	22
<i>Diakoni som verdivokter.....</i>	24
3.3 DIAKONI FORSTÅTT SOM NESTEKJÆRLIGHET OG INKLUDERENDE FELLESSKAP: BIBELSKE MOTIV FOR GJESTFRIHET OG KJÆRLIGHET TIL DEN FREMMEDE	25
<i>Å møte den fremmede med nestekjærighet</i>	26
<i>Gjестfrihet og fremmedfrykt.....</i>	27
3.4 TOREGIMENTS LÆREN SETT I FORHOLD TIL DIAKONALT SAMFUNNSENNGASJEMENT.....	28
<i>Guds to regimenter – religion og politikk.....</i>	29
KAPITTEL 4: PRESENTASJON AV DE TRE AKTØRENE SELVFORSTÅELSE OG INNSATS.....	31
4.1 INNSATS FOR ASYLANTER OG INNVANDRERE FRA SENTRALKIRKELIG HOLD.....	31
<i>Kirkemøtet 2005 – Norsk asyl- og innvandringspolitikk.....</i>	32
<i>Kirkemøtet 2006 – integrering av innvandrere.....</i>	32
<i>Mellomkirkelig råds innsats på innvandringsfeltet.....</i>	33
<i>Mellomkirkelig råd og menighetsrettet holdningsarbeid.....</i>	34
<i>Asylpolitisk innsats knyttet til Utlendingsnemda (UNE).....</i>	35
<i>Kirken sentralt oppfordrer UNE til å ta større hensyn til enkeltsaker.....</i>	37
<i>Trosforfulgte og papirløse</i>	38
4.2 KIRKENS BYMISJON I OSLOS DIAKONALE ARBEID MED PAPIRLØSE INNVANDRERE.....	40

<i>Møtesteder for papirløse</i>	41
<i>Menneskerettighetene gjelder også for papirløse</i>	42
<i>Papirløses rett til helsehjelp</i>	42
<i>Opprettelsen av helseklinikken for papirløse</i>	44
4.3 KIA – KRISTENT INTERKULTURELT ARBEID.....	45
<i>KIAs innsats blant innvandrere og asylsøkere</i>	46
<i>Diakonale tiltak – KIA Oslo</i>	47
<i>Enkeltoppfølgning av asylanter</i>	48
KAPITTEL 5: EN VERDIBÆRENDE STEMME I SAMFUNNET – DIAKONAL INNSATS I	
FORHOLD TIL ASYLANTER OG INNVANDRERE	49
5.1 STERKE OG SVAKE SIDER HOS TRE DIAKONALE AKTØRENE.....	50
<i>Sentralkirkelige organer i Den norske kirke</i>	50
<i>Politisk og karitativ sammenheng – i tråd med diakoniplanen</i>	52
<i>En omorganisering med hensyn til Kirkens diakonale virke</i>	55
<i>Kirkens Bymisjons diakonale innsats</i>	56
<i>KIA – en karitativ diakonal aktør</i>	60
5.2 AKTØRENE ULIKHETER FORDRER BEHOVET AV TETTERE DIALOG OG SAMHANDLING.....	62
5.3 TOREGIMENTS LÆREN - ET HINDER FOR POLITISK DIAKONAL INNSATS?.....	65
<i>Hvordan toregimentslæren kan forstås i dag</i>	67
<i>En diakonifaglig vurdering av toregimentslæren</i>	67
KAPITTEL 6: KONKLUSJON	69
LITTERATUR	73

Kapittel 1: Innledningskapittel

1.1 Avhandlingens bakgrunn og tema

En restriktiv innvandringspolitikk

Som et resultat av innvandringsstoppet i 1975 har norsk innvandringspolitikk blitt restriktiv. Dette har gjort spørsmål knyttet til innvandring og politisk asyl stadig mer aktuelle, i takt med at stadig flere mennesker på flukt ønsker å få opphold i landet vårt. Målet med en restriktiv politikk er å begrense antall mennesker som får bo og arbeide i Norge. Landets myndigheter forsøker kontinuerlig, etter gitte lover og regler, å ta stilling til hvem som har gyldig grunnlag for opphold og hvem som ikke kan få opphold. Kirken og humanitære organisasjoner er opptatt av at denne vurderingen må skje på en etisk forsvarlig måte. Når styresmakter skal avgjøre hvem som kvalifiserer til opphold og hvem som ikke gjør det, ser man lett bare kategorier.

Kirken, diakonale institusjoner og organisasjoner har en lang tradisjon for å ta den svakestes parti og se enkeltmennesker. I forhold til asylanter vil man som diakonal aktør tale for at hver asylsak må vurderes individuelt, slik at spørsmål som berører den enkelte innvandrers menneskeverd og livskvalitet blir tilstrekkelig belyst. Diakonien holdninger og verdier har også noe å formidle i forhold til hvordan vi bør møte og integrere de som allerede har fått opphold og ønsker å bli en del av det norske samfunnet.

Personlig engasjement og faglig ståsted

Når det gjelder eget engasjement i forhold til tema, har jeg gjennom diakonistudiet vært spesielt opptatt av spørsmål knyttet til internasjonal diakoni og diakoni rettet mot innvandrere og asylsøkere. Jeg har gjort meg egne erfaringer på sistnevnte felt, både ved å jobbe med flyktninger i Oslo Røde Kors Flyktningeguiden og på Torshov transittmottak. Disse erfaringene kan knyttes sammen med et personlig engasjement over lengre tid, som har handlet om å bli kjent med og å hjelpe mennesker på tross av kulturelle forskjeller.

For min egen del har møtet med asylanter og innvandrere først og fremst vært en berikelse – men også svært utfordrende. Utfordringene har hovedsaklig gått ut på både språklige og kulturelle barrierer, noe som gjør integreringsarbeidet vanskeligere. Det er mitt personlige engasjement og erfaringer som i utgangspunktet førte meg fram til oppgavens tema. Jeg er bevisst at mine begrensede erfaringer bare har gitt små glimt av de reelle utfordringene knyttet til integrering av innvandrere i landet vårt. Samtidig er det blitt skrevet lite om diakonal innsats rettet mot asylanter og innvandrere. Dette gjorde meg nysgjerrig og var en motiverende faktor i forhold til å velge avhandlingens tema. Min egen diakonifaglige bakgrunn og erfaringer var altså tjenende som motivasjon og et utgangspunkt for å jobbe med avhandlingen.

Mitt møte med diakonifaget gjennom studiene har både gitt meg større bevissthet og nye perspektiver knyttet til diakoni i møte med asylanter og innvandrere, og hvordan en på en verdig måte bør møte og behandle andre mennesker uavhengig av deres bakgrunn og livssituasjon. En diakonifaglig refleksjon knyttet til egne erfaringer har ført til at jeg selv har et ønske om å møte flyktninger og innvandrere på det jeg vil kalle en mer diakonal måte.

Avhandlingens tema og valg av aktører

Det er på bakgrunn av den sosiopolitiske situasjonen knyttet til innvandring i Norge i dag og med hensyn til et diakonalt fokus på menneskeverd, at jeg forsøker å tilnærme meg tema. Jeg ønsker å se nærmere på konkrete diakonale aktørers egen forståelse og utførelse av politisk påvirkningsarbeid og karitative tiltak. Aktørene jeg har valgt, er henholdsvis sentralkirkelige organer i Den norske kirke, Kirkens Bymisjon i Oslo og Kristent interkulturelt arbeid (KIA). Grunnen til at jeg har valgt disse aktørene er at de virker dominerende når det gjelder innsats for asylanter og innvandrere fra diakonalt hold. Aktørene dekker på hver sin måte bredden i den diakonale innsatsen på området. Derfor er det interessant, med tanke på de ulike sidene som hver av tre de aktørene engasjerer seg på, å gjøre en samlet vurdering av disse tre.

Den diakonale innsatsen handler både om å motta og integrere innvandrere samt å jobbe for at asylsøkere skal bli behandlet på en rettferdig måte i det norske samfunnet. En slik innsats forutsetter en diakoni som er bevisst sin egenart og rolle i samfunnet.

Min oppfatning er at den samfunnsrettede diakonien i Norge er lite synlig, spesielt i forhold til asylanter og innvandrere. Hvor stor påvirkningskraft har de diakonale aktørene egentlig, kan det tenkes at mye av det diakonale arbeidet skjer i det skjulte?

1.2 Problemstilling

Problemstillingen jeg søker å belyse i denne avhandlingen er:

Hva særpreger innsatsen til sentralkirkelige organer i Den norske kirke, Kirkens Bymisjon i Oslo og KIA i forhold til asylanter og innvandrere, og hvordan kan denne innsatsen vurderes i et diakonifaglig perspektiv?

Målet med oppgaven er å forsøke å danne et klarere bilde av hvordan de tre aktørene forstår sin egen diakonale rolle i det norske samfunnet, både på det politiske og det karitative plan i forhold til asylanter og innvandrere. En noenlunde kartlegging av aktørenes innsats vil deretter vurderes ut fra et diakonalt perspektiv. Innsatsen dreier seg om alt fra politisk påvirkningsarbeid gjennom offentlige ytringer, tilrettelegging av ulike diakonale tiltak og holdningsskapende arbeid, til en mer karitativ innsats som for eksempel gjestfrihet og det å yte konkret og praktisk hjelp.

For å skape en ramme for oppgavens tema, presenteres den samfunnsmessige konteksten i kapittel to. I dette kapittelet gis det en presentasjon av norsk asyl- og innvandringspolitikk og verdimesse dilemmaer knyttet til den.

I kapittel tre presenteres avhandlingens diakonifaglige teori med fokus på diakonal samfunnsinnsats. Teorien uttrykker det jeg velger å kalle diakonale verdier: vern om menneskeverdet, kamp for rettferdighet samt nestekjærlighet og inkluderende fellesskap. Teorikapittelet innbefatter både menneskesyn, bibelske motiv og en presentasjon av den lutherske toregimentslæren.

I avhandlingens analysedel i fjerde kapittel gir jeg en presentasjon av de tre aktørene. Primærmaterialet som analyseres, presenteres nedenfor under delkapittelet *oppgavens materiale*. Analysen svarer på første del av problemstillingen, ved å presentere aktørenes konkrete innsats og oppfatning av egenart.

Problemstillingens andre del – *hvordan kan denne innsatsen vurderes i et diakonifaglig perspektiv?* – forsøker jeg å besvare under oppgavens drøftedel i kapittel fem. For å kunne svare mer presist velger jeg å gå veien via følgende spørsmål:

Lever de tre aktørene opp til det kristne menneskesynet, bibelske motiv og diakonale verdier i sin innsats for asylanter og innvandrere i Norge i dag – og er denne innsatsen forenlig med den lutherske toregimentslæren?

For å kunne besvare dette, drøfter jeg mine funn slik de fremtrer i oppgavens analyse og i lys av den teorien jeg på forhånd legger fram. I drøftingen gir jeg en diakonifaglig vurdering av hva som særpreger aktørenes innsats i forhold til å tale asylanter og innvandreres sak, samt konkrete tiltak som søker å ivareta mennesker som ønsker opphold i Norge. Både på det politiske og det karitative plan ønsker jeg å få en bedre forståelse av diakoniens plass og muligheter.

Avhandlingens diskusjon av hva som særpreger diakonale aktørers innsats, blir ikke fullstendig før vi har sett nærmere på toregimentslæren. Aktørenes innsats som innbefatter politisk engasjement, gjør at kirken lett oppfattes som politisk aktør. Toregimentslæren brukes gjerne som en kritikk mot kirkens politiske engasjement, at kirken dermed går utover sitt egentlige mandat og må passe sine egne saker.

Hvorvidt kirken skal engasjere seg i politiske spørsmål finnes det svært delte meninger om. Sentralkirkelige organer i Kirken har valgt en tolkning av toregimentslæren som legitimerer politisk innsats. Men selv om kirken sentralt har et sterkt politisk engasjement, er ikke dette selvsagt i en luthersk kirke. Luthersk tradisjon skiller mellom to regimenter: det åndelige regiment og det statlige regiment. Dette aktualiserer spørsmålet om hvorvidt diakonale aktører i det hele tatt skal engasjere seg politisk. I avhandlingen ser jeg både nærmere på en tolkning som taler for politisk innsats og en som taler imot, og drøfter toregimentslæren i lys av de diakonale aktørenes innsats i forhold til asylanter og innvandrere i Norge i dag.

1.3 Oppgavens materiale – med en nærmere presentasjon av hoveddokumentene i primærmaterialet

Som referansemateriale i avhandlingens kapittel to bruker jeg rapporten *Innvandring og flukt til Norge – en kunnskapsgjennomgang*, regjeringen.no, samt Knut Kjeldstadlis bok *Sammensatte samfunn – innvandring og inkludering*. Det refereres til *Lykksalighetens rike – den etniske forstyrrelsen*, som er en artikkel av Grete Brochmann hvor hun ser nærmere på de samfunnsmessige aspektene og de hensyn en stat som Norge må ta i forhold til innvandring.

Diakoniplanen til Den norske kirke danner det diakonifaglige grunnlaget for teorien jeg har valgt å bruke i avhandlingen. Den øvrige diakonifaglige litteraturen som anvendes, er Johannes Nissens bok *Diakoni og Menneskesyn* og boken *Det dyrebare mennesket* av Kjell Nordstokke, samt heftet *Den fremmede* av Reidar Hvalvik. Boken *Det dyrebare mennesket* refereres det til for å gi leseren en grunnforståelse for diakoni og det å være skapt av Gud. Nissens bok *Diakoni og menneskesyn* gir et innblikk i bibelske motiver for å jobbe diakonalt med asylanter og innvandrere; denne kilden blir supplert av Hvalviks hefte. Olav Helge Angells bidrag i *Diakoni – en kritisk lesebok* presenteres som en viktig del av teorien og står sentralt i vurderingen av de diakonale aktørene i oppgavens drøfting. I presentasjonen av toregimentslæren viser jeg til Thorbjørnsen og Heienes bok *Fellesskap og ansvar: Innføring i kristen etikk. Norsk Teologisk tidsskrift* fra 1994 anvendes for å vise til ulike forståelser av toregimentslæren, henholdsvis ved Inge Lønning og Sturla Stålsett. Jeg henviser også til Sven Thore Klosters svar til Bjørn Ole Hovda i *Nytt Norsk Kirkeblad* fra 2010.

Oppgavens primærmateriale består av dokumenter fra sentralkirkelig hold, ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* fra 2005, innstilling fra kirkemøtekomité C og kirkemøtets vedtak fra 2005, Kirkemøtekomiteens merknader og kirkemøtets vedtak fra 2006. I tillegg refereres det til brevet *Da jeg trengte en neste, var du der?* Fra 2008, som ble utsendt til menighetene fra sentralkirkelig hold, samt dokumentet *Dette vil vi!* fra flerkulturelt nettverk og *I god tro* som ble gitt ut av advokat Thom Arne Hellerslia, blant annet på oppdrag fra Mellomkirkelig råd. Analysematerialet består også av dokumenter som viser til den diakonale organisasjonen KIA og stiftelsen

Kirkens Bymisjons arbeid. Dette suppleres med et intervju med Sven Thore Kloster, rådgiver i Mellomkirkelig råd, samt et intervju med KIAs regionleder i Oslo, Rune Fiskerstrand. Annet referansemateriale fra KIA er organisasjonens handlingsplan fra landsmøtet i 2007 og statuttene som ble revidert ved samme landsmøte. Referansen fra Kirkens Bymisjon i Oslo er rapporten *Papirløse Migranter*, som gir en relevant presentasjon av stiftelsens innsats for denne gruppen – spesielt med tanke på helsesenter for papirløse. Denne rapporten som referanse underbygges ved hjelp av dokumenter publisert av Bymisjonen i Oslo – *Helsehjelp til personer uten lovlig opphold, Ikke ulovlig med helsetiltak for papirløse, Rett til helse, med eller uten papirer, Mange vil jobbe frivillig på helsesenter for papirløse*, og fagseminaret *Papirløs helse*.

Når så vi deg fremmed og tok imot deg? Kirkelig ressursdokument om asyl- og flyktningpolitikk

Det var etter Mellomkirkelig råds ønske om en bred gjennomgang av prinsippene for kirkelig engasjement i forhold til norsk asyl- og innvandringspolitikk at ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* ble utgitt.¹ Dokumentet ble forfattet på grunnlag av bispemøtets ønske i 2004 om å utarbeide en hvitbok.² Dokumentet ble utarbeidet som et svar på bispemøtets kritikk av Utlendingsnemda (UNE). Ressursdokumentet er et uttrykk for kirkens offisielle syn og viser kirkens holdninger i forhold til hvordan innvandrere bør møtes og behandles i Norge. Dokumentet har til hensikt å være en ressurs både for menigheter og enkeltmedlemmer i kirken.

Når så vi deg fremmed og tok imot deg? sier noe om den sosiopolitiske situasjonen Norge befinner seg i og hva kirken ønsker å være i møte med asylanter og flyktninger. Dokumentet gir et innblikk i hvilket menneskesyn og etiske verdier som ligger til grunn for kirkens engasjement og innsats på innvandringsfeltet.

¹ Den norske kirke: Ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* 2005:4 (URL).

² Den norske kirke: Bispemøte *Etiske sider ved asyl- og flyktningepolitikken* 2004 (URL).

Dokumenter fra Kirkemøtet i 2005 og 2006

Kirkemøtets innstilling fra Kirkemøtekomité C og vedtak i 2005 kom på bakgrunn av ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* Med vedtaket uttrykkes et ønske om å jobbe videre med den agendaen som ble satt ved ressursdokumentet, nemlig at Kirken skal fortsette å være en pådriver for en mer human asylpolitikk og å utfordre de politiske myndighetene til dette. På Kirkemøtet i 2006 har fokuset skiftet fra asyl- og flyktningpolitikk til å dreie seg mer om integrering i menighet og samfunn. Fokuset i dette dokumentet, som inneholder Kirkemøtekomiteens merknader og Kirkemøtets vedtak, ligger på hvordan Kirken fortsatt kan bidra med å legge til rette for integrering både i egne menigheter og i samfunnet. Dokumentet handler om hvordan Kirken forstår sin egen rolle og kan bevisstgjøres i forhold til behandlingen av innvandrere som ønsker å oppholde seg i Norge. Kirkemøtets idealer begrunner Kirken, ut fra bibelske forbilder, som knyttet til Kirkens selvforståelse.

Papirløse migranter – en rapport fra Kirkens Bymisjon i Oslo

Kirkens Bymisjon har som diakonal organisasjon satt seg fore å hjelpe alle mennesker, og møter på mange papirløse innvandrere gjennom sitt diakonale arbeid. I 2008 gav organisasjonen ved prosjektleder Solveig Holmedal Ottesen ut en sluttrapport for å belyse situasjonen for innvandrerne i Norge som ikke har lovlig opphold, de såkalte papirløse. Rapporten viser humanitære tiltak for papirløse i andre europeiske land, og etterlyser tilsvarende tiltak i Norge.

Rapportens målsetting er å kartlegge omfanget av papirløse i Norge, samt å danne et grunnlag for å beslutte konkrete tiltak i tillegg til å opptre på en etisk faglig måte i møte med papirløse innvandrere. Spørsmålet om papirløses rettigheter er et sentralt tema som blir drøftet i rapporten.

1.4 Presentasjon av tre diakonale aktører

Kirken og de sentralkirkelige organer

Når jeg anvender begrepet Kirken, brukes uttrykket utelukkende for å gjelde Den norske kirke. I forhold til sentralkirkelige organer i Kirken, henvises det hovedsakelig til Mellomkirkelig råd, men også til Kirkerådet, Bispemøtet og Kirkemøtet. Når det gjelder rollefordelingen er Kirkemøtet det øverste representative organet i Kirken. Det er Kirkemøtet som utvelger et kirkeråd til å forberede, iverksette og lede saker mellom Kirkemøtets samlinger. Mellomkirkelig råd er Kirkemøtets organ for økumeniske og internasjonale spørsmål. Rådet er direkte underlagt Kirkemøtet og tar hånd om internasjonale spørsmål knyttet til blant annet innvandring og integrering.³ Mellomkirkelig råds innsats innebærer ikke utøvende karitativ diakoni, men er forbeholdt politisk innsats i det offentlige og informasjonsarbeid rettet mot menighetene – et arbeid som er ment å legge til rette for karitativ innsats i regi av den enkelte menighet. Den norske kirke rommer mer enn det sentralkirkelige, og det er på lokalt plan at den karitative diakonien utøves.

KIA – Kristent interkulturelt arbeid

KIA står for Kristent interkulturelt arbeid og definerer seg selv som en diakonal og økumenisk kompetanse- og grasrotorganisasjon. KIA samarbeider bredt og har både representanter fra Den norske kirke, ulike frikirker og lutherske misjonsorganisasjoner i sitt landsstyre.⁴ At organisasjonen fjernet den lutherske bekjennelsesparagrafen i 2008 førte blant annet til at også Baptistforbundet gikk inn som medeier.⁵ KIA arrangerer en rekke karitative tiltak rettet mot innvandrere og asylsøkere, og er den største organisasjonen som jobber med dette i Norge.⁶ I tillegg til å være det de selv definerer som en kompetanseorganisasjon for menighetene, jobber KIA for å skape møtesteder og bygge nettverk mellom innvandrere og etniske nordmenn. Hensikten med KIAs arbeid

³ Den norske kirke: Besluttende organer/ Mellomkirkelig råd u.d (URL).

⁴ Intervju med Rune Fiskerstrand 2010.

⁵ Intervju med Rune Fiskerstrand 2010.

⁶ Intervju med Rune Fiskerstrand 2010.

er å fremme integrering og å være en brobygger gjennom å skape økt forståelse mellom nordmenn og innvandrere.⁷

Kirkens Bymisjon

Kirkens Bymisjon i Oslo er en selvstendig stiftelse som er knyttet til Den norske kirke gjennom representantskap og formålsparagraf.⁸ Bymisjonen i Oslo er en av organisasjonens ti diakonale stiftelser som er spredt rundt i ti ulike byer i Norge.⁹

Organisasjonen er kjent for å jobbe med de lavest stilte i samfunnet, og ett av stiftelsens mange satsningsområder er helsehjelp for papirløse innvandrere. Det er dette tiltaket jeg har valgt å fokusere på i denne avhandlingen.

1.5 Avgrensing og metode

Avhandlingens fokus ligger på diakonal innsats rettet mot asylanter og innvandrere som kommer til Norge med et ønske om på ulike måter å ta del i det norske samfunnet. Det dreier seg ikke om diakoni innad i kirkerommet, men hvordan både menighetsdiakoni og institusjonsdiakoni kan påvirke asyl- og innvandringspolitikken samt integreringsarbeidet i lokalsamfunnet. I denne avhandlingen har jeg valgt å definere den utadrettede diakonale innsatsen i samfunnet som *samfunnsdiakoni*. Kirkeasyl er ikke et tema som tas opp i avhandlingen, en grunn til dette er at kirkeasyl er et tema som har fått mer oppmerksomhet enn den øvrige diakonale samfunnsinnsatsen overfor asylanter. En annen grunn er at jeg anser kirkeasyl som en reserveløsning og en skjør ordning både for asylanten og den aktuelle kirke.

Siden det ikke har blitt gjort noen undersøkelser som inkluderer karitative tiltak på lokalt menighetsnivå, har jeg valgt hovedsaklig å fokusere på sentralkirkelig innsats og sett på muligheter for diakonal innsats på det lokale plan. I tillegg fokuserer jeg som nevnt på to diakonale organisasjoner, KIA og Kirkens Bymisjon i Oslo, og hva som kjennetegner deres diakonale innsats for asylanter og innvandrere.

⁷ KIA: Om oss u.d (URL).

⁸ Kirkens Bymisjon i Oslo: Historie u.d (URL).

⁹ Kirkens Bymisjon i Oslo: Om Kirkens Bymisjon u.d (URL).

For å kunne belyse problemstillingen på en adekvat måte har jeg ved hjelp av systematisk hermeneutisk metode valgt å gi en analyse av primærmaterialet i en samfunnsmessig ramme. Analysen utgjør en presentasjon av de tre diakonale aktørene i henhold til oppgavens tema. Funnene mine drøftes så i lys av diakonifaglig teori. Primærmateriellet valgte jeg ut på grunnlag av at jeg anser dokumentene som relevante i forhold til avhandlingens tema og i forhold til det å forsøke å komme frem til et tilfredsstillende svar på oppgavens problemstilling. Gjennom arbeidet med oppgaven er målet å få en økt forståelse av hva som særpreger diakonal innsats for asylanter og innvandrere i Norge.

Relevant primærmateriale knyttet til Kirken og til Kirkens Bymisjon i Oslo var relativt lett tilgjengelig. Når det gjelder Kirken ser jeg imidlertid at intervjuet med Sven Thore Kloster var nødvendig for å få tilstrekkelig forståelse for den sentralkirkelige innsatsen på feltet. Det var til gjengjeld langt mer utfordrende å finne relevant analysemateriale fra KIA, noe som kan gi den delen av analysen preg av å være basert på et tynnere materiale enn analysen av de to foregående aktørene. Grunnen er at det ikke er blitt publisert særlig mye materiale fra KIA, og det skriftlige materialet som er tilgjengelig samsvarer dermed ikke med hva organisasjonen faktisk utretter. Jeg er takknemlig for den hjelpen jeg fikk av leder for KIA region, Oslo Rune Fiskerstrand, da det uten hans hjelp ville vært svært vanskelig å finne tilstrekkelig referansemateriale om organisasjonen. Det skal nevnes at KIA ikke har noen plikt til å fremlegge dokumentasjon, da det er en privat organisasjon som ikke er underlagt slike krav. Det ville allikevel etter min mening vært tjenlig for KIA i større grad å dokumentere arbeidet, da innsatsen deres ville kunne skape større ringvirkninger enn det den gjør per i dag.

Kapittel 2: Samfunnsmessig kontekst: norsk asyl- og innvandringspolitikk

Følgende kapittel er ment å være en ramme for oppgavens tema, ved å gi leseren en nødvendig grunnforståelse for norsk asyl- og innvandringspolitikk. For å kunne gjøre dette gis det først en presentasjon av det såkalte innvandringsstoppet i 1975, og

hvordan norske myndigheter siden har forsøkt å regulere innvandringen av hensyn til velferdsstaten. Deretter gis det en kortfattet presentasjon av Utlendingsforvaltningen i Norge. Videre presenterer jeg sentrale begreper knyttet til avhandlingens tema. Til slutt ser jeg nærmere på hvordan begrepet *integrasjon* kan forstås i forhold til de beslektede uttrykkene *assimilasjon* og *marginalisering*.

2.1 Innvandringsstoppet i 1975 og velferdsstatens dilemma

Siden innvandringsstoppet i 1975 har innvandringsmønsteret i Norge vært svært varierende, både med tanke på antall innvandrere og fra hvilke områder de kommer. Det opplevde behovet for en restriktiv asyl- og innvandringspolitikk og stadige endringer i forhold til hvem og hvor mange som kommer, har ført og fører fortsatt i dag til en krevende øvelse for norske myndigheter. På den ene siden er Norge i behov av arbeidskraft, på den andre finnes det en frykt blant myndighetene for utnyttelse av velferdssystemet.¹⁰ Selv om Norge opplevde et stort behov for arbeidskraft i 1975, ga man etter for den frykten og usikkerheten som hadde ført til at andre land i Europa innførte en såkalt innvandringsstopp. Det paradokset at Norge i stor grad trengte arbeidskraft på grunn av oljefunn i Nordsjøen, gjorde også sitt til at det i realiteten ikke ble et stopp, men i stedet en restriktiv politikk som har kjennetegnet norsk innvandringspolitikk siden.¹¹ Dilemmaet for Norge har helt siden 1975 vært at en på den ene siden ønsker og er i behov av utenlandsk arbeidskraft, mens man på den andre siden ikke ønsker at mennesker skal "snylte" på velferdsgodene. Denne frykten fører til at en betydelig andel av befolkningen i Norge er redd for at vi skal bli "frastjålet" velferdsgodene, og at velferdssystemet til og med skal bli ødelagt. Det er bare de med lovlig opphold som skal kunne forsyne seg av "velferdskaken". Prinsippet om like rettigheter for alle gjelder i realiteten bare for noen, for de som er så heldige å befinne seg innenfor systemets grenser. Velferdsmidlene i et land er begrensede, og det vil hele tiden være tilstede en avveining av hvordan fordelingen skal skje og hvilken fordeling som er ganglig. Et lite land som Norge er spesielt avhengig av å regulere adgangen til landet og til velferdsgodene for å bevare landets bærekraftighet. En stortingsmelding fra 1987-88 understreker politiske holdninger knyttet til den

¹⁰ Brochmann 2003:358-362.

¹¹ Brochmann 2003:359.

restriktive flyktningpolitikken: "Norge kan ikke løse verdens flyktninge- og utvandringsproblemer ved å la alle som ønsker det, få bosette seg her".¹²

En annen faktor som har bidratt til innvandrings skepsis i Norge, både i politikken og hos folket, er den kulturelle. Fremmedfrykt var og er fremdeles en frykt for at ens egen kultur, det typisk norske, skal bli utvannet og at det særnorske skal forsvinne. Dette er også med på å skape spenn i norsk innvandringspolitikk. Det finnes en frykt der et relativt homogent etnisk samfunn som Norge er redd for å miste sitt kulturelle særpreg og det en anser som norske verdier.¹³

2.2 Utlendingsforvaltningen i Norge

Dette er ikke en fullstendig presentasjon av Utlendingsforvaltningen i Norge, hensikten er å gi en tilstrekkelig oversikt med henhold til oppgavens tema.

Den norske regjeringens overordnede tanke med Utlendingsforvaltningen er å styre innvandringsstrømmen til landet på en samfunnstjenlig måte, med et mål om å skape en human og solidarisk innvandringspolitikk. Ifølge regjeringen selv er det viktig "... å sikre en utlendingsforvaltning som er helhetlig, effektiv og brukerorientert". Det er Stortinget på vegne av regjeringen som fastsetter rammene for asyl- og integreringspolitikken.¹⁴

Noen virksomheter i Utlendingsforvaltningen, som i særlig grad har ansvar i forhold til innvandrings- og asylpolitikken, lå under Arbeids- og inkluderingsdepartementet fram til 1.1.2010, men er nå underlagt Justisdepartementet.¹⁵ Dette gjelder Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI), som jobber på instruks fra departementet. UDI står sentralt i denne forvaltningen og skal handle i samsvar med utlendingsloven og statsborgerloven¹⁶. UDIs oppgave er å sørge for regulering av innvandring til Norge, ved å behandle søknader som gjelder opphold, arbeid og politisk asyl. Klager på vedtak fra

¹² Brochmann 2003:360.

¹³ Brochmann 2003:361.

¹⁴ Regjeringen: Aktører og ansvarsforhold i utlendingsforvaltningen u.d (URL).

¹⁵ UDI: Utlendingsforvaltninga 2010 (URL).

¹⁶ Regjeringen: Aktører og ansvarsforhold i Utlendingsforvaltningen u.d (URL).

UDI går videre til UNE, som er et faglig uavhengig og lovtolkende forvaltningsorgan, overordnet UDI og retningsgivende for UDIs praksis. IMDI iverksetter statens politikk for bosetting og følger opp introduksjonsloven, som gir innvandrere rett og plikt til norskopplæring.¹⁷

Det er Politiets utlendingsenhet (PU), underlagt Justisdepartementet, som asylsøkere først er i kontakt med for å søke om politisk asyl i Norge. PU har som oppgave å registrere asylsøkere, fastsette identitet, undersøke reiseruten til asylsøkeren, iverksette et eventuelt endelig avslag og sørge for uttransportering.¹⁸

2.3 Sentrale begreper

Innvandrere

Begrepet *innvandrere* er ofte brukt, og det refereres til både i dagligtalen, i politikken, i media og i private samtaler. Men hva mener vi når vi bruker begrepet? Tenker vi på alle svenskene som jobber i restaurantbransjen og i klesbutikker, eller på familien Farez fra Iran som driver grønnsaksbutikken rundt hjørnet? Begrepet *innvandrere* er et forholdsvis vidt begrep som må defineres, avgrenses og presiseres i forhold til kontekst og bruksområde. Begrepet ble ifølge sosiologen Grete Brochmann et allment brukt ord først på 80-tallet, og var da kun ment å betegne de som oppholdt seg varig i Norge. Det erstattet begrepet "fremmedarbeider", en betegnelse som ikke lenger er akseptert¹⁹. Jeg har valgt å støtte meg til SSBs definisjon: "Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandske foreldre, som på et tidspunkt har innvandret til Norge".²⁰ Dette er en definisjon som også gjerne refereres til som "førstegenerasjons innvandrere". Ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå kommer den største gruppen innvandrere til Norge fra Polen, nummer to på listen er Sverige som etterfølges av Irak, Somalia og Pakistan.²¹

I denne oppgaven har jeg valgt å forholde meg til de såkalte nye innvandrerne, som er av ikke-vestlig opprinnelse og som har kommet til Norge etter innvandringsstoppet i

17 UDI: Utlendingsforvaltninga 2010: Regjeringen: Aktører og ansvarsforhold i utlendingsforvaltningen u.d (URL).

18 Regjeringen: Aktører og ansvarsforhold i Utlendingsforvaltningen u.d (URL).

19 Brochmann 2003: 363-364.

20 Statistisk sentralbyrå: Tema – Innvandring og innvandrere u.d (URL).

21 Statistisk sentralbyrå: Tema – Innvandring og innvandrere u.d (URL).

1975.²² Fokuset blir på førstegenerasjons innvandrere som av ulike årsaker og på ulike måter reiser til Norge med et behov og ønske om et bedre liv. Dette ønske kan for den enkelte innebære behov for beskyttelse, oppholdstillatelse og arbeid i Norge – for en kortere eller lengre periode.

Begrepet *flyktning* har jeg latt inngå i denne bredere betegnelsen *innvandrere*. Slik *flyktning* brukes av SSB, gjelder det alle som har kommet til landet, med ulike grunner til å flykte fra sitt hjemland.²³ Begrepet brukes uten hensyn til hvorvidt personen har fått flyktningstatus etter flyktningkonvensjonen.²⁴

Asylant (asylsøker)

En asylsøker melder seg på egenhånd til norsk politi for å søke om beskyttelse mot forfølgelse i hjemlandet. Asylsøkeren har krav på plass i et ventemottak fram til det blir avgjort om vedkommende får innvilget asyl eller ikke.²⁵ Asyl betegner den politiske beskyttelsen som mennesker på flukt har rett til ifølge internasjonale regler. Ifølge utlendingsloven fra 1988 brukes begrepet *asyl* bare for de som faller inn under flyktningkonvensjonen. Men etter utlendingsloven fra 2008 gjelder det alle som har rett på beskyttelse og opphold i henhold til internasjonale konvensjoner²⁶. Personen som søker asyl blir kalt asylsøker eller asylant, fram til saken er avgjort. Ved avslag på søknaden om politisk asyl, har asylanten mulighet for å klage. Saken revurderes av UDI og oversendes ved behov til UNE. Hvis søknaden om asyl blir avslått må personen som har søkt om asyl forlate landet. Dette kan skje på to måter, enten ved frivillig retur, eller ved bruk av tvang. Går personen med på frivillig retur kan IOM²⁷ hjelpe både praktisk og økonomisk²⁸.

22 Brochmann 2003: 363.

23 Regjeringen: Sentrale begreper u.d (URL).

24 Regjeringen: Sentrale begreper u.d (URL).

25 Brekke mfl. 2010:36 (URL).

26 Regjeringen: Sentrale begreper u.d (URL).

27 Den internasjonale organisasjonen for migrasjon – jobber i samarbeid med norske myndigheter og frivillige organisasjoner for en human og ryddig migrasjon (www.iom.no).

28 Brekke mfl. 2010:37 (URL).

Permanent oppholdstillatelse

For personer som har fått innvilget politisk asyl og dermed midlertidig oppholdstillatelse, kan permanent oppholdstillatelse bli gitt etter minst tre år med gyldig oppholds- eller arbeidstillatelse. Denne permanente oppholdstillatelsen gir rett til varig opphold og arbeid i Norge. Tillatelsen gir også beskyttelse mot utvisning fra Norge.

Papirløse innvandrere

I et land som åpner sine grenser for innvandring, vil det alltid være en del av befolkningen som oppholder seg i landet ulovlig. Antallet papirløse innvandrere i Norge i dag er ikke noe vi kan vite med sikkerhet, men i 2002 gikk politiet ut med et anslag på 20 000.²⁹

Det er flere grunner til at et land ufrivillig og uvitende får papirløse innvandrere. Noen har fått avslag på sin søknad om asyl og har ikke reist ut igjen, andre har forlatt mottaket. Noen blir etter at visumet er utløpt, mens andre ikke melder seg til politiet når de ankommer landet. Innvandrere uten lovlig opphold blir på mange måter de lavest stilte i et samfunn, de oppholder seg uten tillatelse og arbeider svart. De papirløse har ingen krav på rettssikkerhet, fast helsehjelp eller sosialhjelp. Disse menneskene lever i en tilværelse av usikkerhet både i forhold til bosted, arbeid og helse.³⁰

Integrasjon, assimilasjon eller marginalisering

Grete Brochmann mener at styresmaktene i et velferdssamfunn på et vis er tvunget til å snakke om innvandrere med en kløyvd tunge: "Vi burde prøve å holde dem ute, men hvis de klarer å komme seg inn, må de bli integrert".³¹

Det motsatte av å integrere mennesker i et samfunn er å ekskludere, og å marginalisere. Ved å marginalisere mennesker i et samfunn undergraves sosiale og symbolske bånd mellom individ og samfunn, påpeker Brochmann. Det fører igjen til svak deltakelse i samfunnet og en opplevelse av manglende tilhørighet og innflytelse. Dette er prosesser

²⁹ Kjeldstadli 2008:192.

³⁰ Kjeldstadli 2008:192.

³¹ Kjeldstadli 2008:205.

som ikke bare innvandrere må ta stilling til – trusselen om manglende tilhørighet og fremmedgjøring i forhold til samfunnet er trolig noe mange mennesker i et samfunn kan kjenne seg igjen i.³²

I assimilasjonstradisjonen snakker man om at når individet gradvis vokser inn i det nye samfunnet, innebærer dette en gradvis tilpasning der man tilegner seg fellesskapets normer og verdier. Samfunnsinstitusjonene skal fungere som kontrollinstanser som sørger for en vellykket sosialisering inn i det nye samfunnet. Det er med andre ord majoritetskulturen som setter standarden for hva som er bra verdier og normer og hva som er uønsket i et samfunn.³³

Integrasjon er et ideal i alle vestlige samfunn, og integrering handler om alles deltakelse. Hva som utgjør et integrerende samfunn kan ifølge Kjeldstadli litt forenklet beskrives som et samfunn der samtlige individer påvirker samfunnet og igjen lar seg påvirke av majoritetskulturen.³⁴ Integrasjonstankegangen støtter i motsetning til assimilasjonstradisjonen ideen om verdipluralitet. Verdipluralitet betyr i praksis at mennesker med ulike verdisyn kan leve side om side uavhengig av verdimesig ståsted. Ideelt sett utvikler et slikt pluralistisk samfunn seg ved hjelp av gjensidig respekt mellom de ulike grupperingene, som alle har til felles at de må forholde seg til opprettede regler, plikter og rettigheter³⁵. Det er denne orienteringen som tradisjonelt blir kalt integrering. Men å skape god integrasjon i et land er ikke bare lett. Brochmann påpeker at nevnte verdipluralitet er utfordrende for mottakerlandet, da det oppstår et slags dilemma angående hvilke deler av innvandreres kultur og religion som skal godtas og gis plass til å dyrkes og hvilke deler som skal forhindres.³⁶ Et eksempel fra Norge er debatten om bønnerop, og et annet eksempel som har fått mye oppmerksomhet i vestlige land er bruken av hijab.

Samfunnskonteksten slik den presenteres ovenfor, representerer den virkeligheten hvor diakonal innsats for asylanter og innvandrere utspilles i Norge. Videre i avhandlingen vil jeg se nærmere på hvordan denne innsatsen fra diakonalt hold utarter seg og hvordan

32 Brochmann 2003:373.

33 Brochmann 2003:374.

34 Kjeldstadli 2008:106.

35 Brochmann 2003:374.

36 Brochmann 2003:375-376.

diakonale aktører kan bidra i forhold til asylanter og innvandrere i det norske samfunnet.

Kapittel 3: Avhandlingens teoridel – Diakoni som samfunnsaktør i møte med asylanter og innvandrere

*Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.*³⁷

Definisjonen er hentet fra Den norske kirkes plan for diakoni, og skal ifølge planen ”gi uttrykk for en ønsket retning for diakonien i årene framover”.³⁸ Med andre ord en definisjon som viser til hvordan diakoni kan forstås i dagens kirke og diakonale institusjoner.

I denne delen av oppgaven, hvor oppgavens teori presenteres, ses det nærmere på diakoni i forhold til ovennevnte definisjon som er presentert i diakoniplanen til Den norske kirke. Først knyttes diakonisynet til skapertroen i delkapittel 3.1 *Diakoni som vern om menneskeverdet*. For å se på diakoni som *kamp for rettferdighet* vises det til Kirkens samfunnsinnsats og hvordan både politisk og karitativ diakonal innsats kan fungere som kritisk røst i samfunnet. Diakoniforståelsen knyttes også opp mot begrepene *nestekjærlighet* og *inkluderende fellesskap* fra diakoniplanen, med et fokus på hva som motiverer diakoniens innsats i forhold til asylanter og innvandrere. Dette gjøres ved å presentere bibelske motiver for gjestfrihet og kjærlighet til den fremmede. Den lutherske toregimentslæren er tatt med, da den anses som viktig for vurderingen av Kirkens og diakoniens samfunnsengasjement.

³⁷ Den norske kirke: Plan for diakoni 2007:1 (URL).

³⁸ Den norske kirke: Plan for diakoni 2007:4 (URL).

3.1 Diakoni som vern om menneskeverdet

Diakonien bygger på det kristne menneskesynet, hvor menneskeverdet blir begrunnet ut fra skapelsen. Mennesket er skapt i Guds bilde og er derfor verdifullt. Det er på dette grunnlaget at diakonien søker å fremme et godt og meningsfylt liv for ethvert menneske. Hvor menneskeverdet blir truet, vil diakonien søke å verne mennesker, bidra med nødvendig hjelp og sørge for at alle mennesker får det de trenger for å leve et verdig og meningsfullt liv. Den diakonale innsatsen vil variere etter behov og omstendigheter.³⁹

Kjell Nordstokke presenterer det kristne menneskesynet som både et realistisk og et positivt menneskesyn. På den ene siden er mennesket underlagt en fallen verden, med krefter og omstendigheter som påvirker menneskelivet og kan påføre skade og forårsake menneskelig nød. Synd og skyld er faktorer som påvirker menneskelivet, men det er ikke slik at mennesket bare er prisgitt sine omstendigheter, slik som lidelse, urett og nød. Mennesket er ikke bare et skrøpelig vesen med tilbøyelighet til å synde mot Gud og gjøre nesten vondt – dette er bare én side av hvordan Bibelen beskriver det å være menneske. Det å være menneske handler imidlertid også om å ha et medansvar, både for seg selv og for sine medmennesker. Som skapt i Guds bilde innehar mennesket storhet og høy verdi, og er i stand til å ta gode valg både for seg selv og sine omgivelser. Derfor skal diakonien ikke bare komme med hjelp til den som er i nød ved å dekke fundamentale behov, men også ved å reise opp det enkelte menneske. Målet er at mennesker både ser sin egen verdi som skapt og elsket av Gud, og de mulighetene som åpner seg opp på grunnlag av dette. Slik kan diakonien fungere som myndiggjørende og gi hjelp til selvhjelp. For diakonien innebærer dette også å legge til rette i samfunnet slik at menneskeverd og livsutfoldelse blir en åpenbaring og en mulighet for alle mennesker.⁴⁰

For å forstå mer konkret hva forestillingen om det å være skapt i Guds bilde innebærer, er det spesielt tre elementer i det kristne menneskesynet som er viktige, ifølge Nordstokke. For det første er mennesker *skapt til relasjoner*. Forutsetningen for et godt liv er at mennesket har gode relasjoner til Gud, til hverandre og til naturen. Paradis representerer

³⁹ Nordstokke 2002.

⁴⁰ Nordstokke 2002:23-26.

hvordan slike gode relasjoner ideelt sett burde være. Det andre elementet er at mennesket er *skapt til mangfold*. Da dreier det seg om mangfold som er av det gode, både med tanke på kjønn, etnisitet og andre ulikheter. Det tredje elementet er at mennesket er *skapt til oppdrag*. Det handler om å leve ut fra de forutsetningene – gaver, evner og talenter – som hvert enkelt menneske er gitt. Det gode livet knyttes til muligheten for at mennesket får leve ut og utføre oppgaver som det er skapt til å mestre. Ut fra disse tre nevnte elementene kan det argumenteres for at et godt og meningsfylt liv er mulig for alle mennesker. Det er på grunnlag av dette synet på mennesket at diakonien søker å fremme et liv som er godt og meningsfylt. Det er i de nære relasjonene som mennesker opplever gjennom familieliv, arbeid og lokalsamfunn at det gis rom både for mangfold og gode gjerninger, samt mulighet for det gode liv. Menneskelivet skal imidlertid ikke idylliseres, for på den samme mellommenneskelige arena hvor det kan legges til rette for det gode, kan også ondskapen herje. Realismen i menneskesynet ligger i at det finnes destruktive krefter som ønsker å ødelegge for et godt liv – omsorgssvikt og vold i hjemmet er eksempler på dette. Men selv om mennesker kan være grusomme mot andre og mot seg selv, innehar mennesket også noe godt og uendelig verdifullt i det å være menneske skapt av Gud, på tross av det onde som skjer.⁴¹

Diakoni er evangeliet i praksis, slik det defineres i diakoniplanen, og kan sees på som en slags protest mot det vonde og destruktive som finnes i verden. Det er en protest av gode gjerninger som løfter fram menneskets uendelige verdi som skapt av Gud, og som tjener som en motoffensiv mot de negative gjerningene som krenker menneskeverdet.⁴²

3.2 Diakoniens kamp for rettferdighet

Diakoni som røst i samfunnet

Diakonien som Kirkens omsorgstjeneste peker utover den konkrete nødssituasjonen som mennesker kan befinne seg i.⁴³ Diakoni handler ikke om å gjøre noen til permanent hjelpetrengende, men å hjelpe mennesker ut av den håpløse situasjonen. Ofte er det

⁴¹ Nordstokke 2002:23-24.

⁴² Nordstokke 2002:25.

⁴³ Angell 2009:215.

urettferdige politiske systemer og strukturer som hindrer mennesker både i å se sin egen verdi og å komme ut av nød. Som plan for diakoni tilsier, handler diakoni om kamp for rettferdighet.⁴⁴

Kirkens diakoni har ulike funksjoner i forhold til samfunnet, ifølge Olav Helge Angell. Det ene er å *vokte verdier og forsvare interesser*, det andre er å *være kritiker og vakthund* i forhold til det offentlige. Måten diakonien virker i disse to funksjonene, kan ifølge Angell skje på to måter. Det kan enten skje ved å utføre velferdsarbeid, som er konkrete praktiske oppgaver – i denne avhandlingen definert som karitativ diakoni – eller ved politiske ytringer i det offentlige rom. Disse to måtene å virke diakonalt på, den karitative og den politiske diakonien, er ulike i form og uttrykker seg på forskjellige måter, men det betyr ikke at verdiene som formidles er ulike. Uansett hvilken av de to måtene man arbeider diakonalt på, vil verdiene en ønsker å fremme og å vokte være de samme. Dette forutsetter at verdigrunnlaget er i tråd med den diakonale egenarten, som forankres i det kristne menneskesynet. Selv om den karitative delen av den diakonale innsatsen skjer uten verbale ytringer, fungerer de handlingene som utføres som et symbolsk uttrykk for et verdsett på samme måte som det talte ord. Angell henter støtte for denne tankegangen i sosialantropologien. Han siterer sosialantropologen Edmund Leach: ”... alle handlingar både gjer noko og seier noko”.⁴⁵ I denne sammenhengen refererer Angell også til Max Webers begrep *sosial handling og mening* som nyttig i forhold til å forstå sammenhengen mellom det politiske og karitative diakonale engasjementet.⁴⁶

For å illustrere sammenhengen mellom de to arbeidsformene – den politiske og den karitative – refererer Angell til en samfunnsundersøkelse som han ledet i 2004-2005 om Kirkens rolle som samfunnsaktør i en mellomstor norsk by. Undersøkelsen tok for seg det praktiske diakonale arbeidet, og Kirkens rolle i det lokale, offentlige ordskiftet om velferdsspørsmål. Undersøkelsenes data ble innhentet både ved intervju av personer som har tilknytning til Kirken, og med personer med tilknytning til det offentlige, eksempelvis politikere og helse- og sosialforvaltningen. Det ble også intervjuet personer som representerte lokalbefolkningen og foretatt innholdsanalyse av lokale medier. Resultatene av undersøkelsen bar preg av at de offentlige representantene opplevde Kirken som taus i forhold til det å ytre seg i det offentlige rom. Kirkens Bymisjon sto imidlertid fram som et

44 Den norske kirke: Plan for diakoni 2007:45 (URL).

45 Angell 2009:217.

46 Angell 2009:217.

positivt unntak, da lederen for Kirkens Bymisjon var den eneste med kirketilhørighet som tok til orde om velferdspolitiske spørsmål i lokalsamfunnet. Av medieanalysen kom det fram at det var nær sammenheng mellom ordskiftet i det offentlige og det karitative arbeidet som ble gjort. Ut fra denne undersøkelsen tolker Angell det dithen at det er grunn til å tro at kirkens solidariske røst har mest tyngde om den kombineres med den karitative diakonien, fordi denne er med på å understreke det som blir ytret i det offentlige rom.⁴⁷

Den diakonale innsatsen til Kirkens Bymisjon, slik det ble referert til i undersøkelsen, var i dette tilfellet knyttet til rusomsorgen. Det diakonale arbeidet ble blant intervjuobjektene oppfattet som et arbeid som ingen andre vil gjøre, og et arbeid som tok seg av de som falt utenfor det offentlige hjelpeapparatet. Med utgangspunkt i denne samfunnsundersøkelsen løfter Angell fram arbeidet til Kirkens Bymisjon som eksempel på hvordan karitativt arbeid kan peke forbi de konkrete oppgavene og fungere som en aktiv røst i samfunnet. Verdiene som formidles i dette tilfellet er et budskap om menneskeverd på tross av rusproblemer, og solidaritet med de som gjerne oppfattes som de lavest stilte i lokalsamfunnet.⁴⁸

Et annet eksempel som er mer aktuelt i forhold til oppgavens tema, kommer også fra Kirkens Bymisjons arbeid. Helsesenteret for papirløse innvandrere som ble startet i 2009, er et godt eksempel på karitativ diakonal innsats i forhold til asylanter og innvandrere. Dette tiltaket er betraktelig mer kontroversielt enn det å yte rusomsorg, og ble behørig lagt merke til i det offentlige rom gjennom en bred dekning i media. Tiltaket har vist seg som en tydelig kritisk røst i det offentlige, da det brakte på banen spørsmålet om det er lovlig å gi helsehjelp til papirløse.⁴⁹

Diakoni som verdivokter

At Kirkens Bymisjons innsats og verdiformidling i det offentlige ordskiftet ble opplevd som positivt i undersøkelsen, kan tyde på at verdiene som uttrykkes gjennom Kirkens Bymisjons innsats ligner de som allerede finnes i det norske velferdssamfunnet, mener Angell. Diakonien fungerer som en vokter av verdier som ikke bare er Kirkens og

⁴⁷ Angell 2009:225.

⁴⁸ Angell 2009:220-221.

⁴⁹ Angell 2009:221.

diakonale organisasjoners egne verdier ut fra et kristent menneskesyn, men som også samsvarer med sekulære og humanistiske verdier som velferdsstaten er bygget på.⁵⁰

I forhold til velferdsstaten representerer imidlertid også diakonien en viktig korreks i situasjoner hvor statens verdivalg ikke samsvarer med diakoniens verdier. Opprettelsen av helsesenteret for papirløse setter på dagsorden både spørsmålet om hvem som kan ta del i velferdsgodene og hvem som ekskluderes, og vurderingen av hvem som regnes som innenfor og hvem som utestenges av velferdsstaten. Ifølge diakoniplanen handler kampen om rettferdighet blant annet om å stå opp for mennesker som har fått sitt menneskeverd krenket som følge av stigmatisering og ekskludering i samfunnet.⁵¹ Angell mener i denne sammenhengen at en del av diakoniens samfunnsmessige oppdrag er å problematisere grensen mellom "de" og "oss", og støtte idealet om en inkluderende velferdsstat. Det dreier seg om å holde fram den kollektive solidariteten, som er en av grunnleggende verdiene i velferdsstaten – et ideal som heller taler om et vi, enn et "oss" og "de".⁵² I forbindelse med innvandring og asylpolitikk er det viktig at kirken kan bruke funksjonen av å være verdivokter som en korreks til myndighetene når grunnleggende verdier i velferdsstaten ikke blir ivaretatt. Dette kaller Angell en form for vedlikeholdsarbeid. Det innebærer å påse at statens verdivalg hele tiden opprettholder en moralsk bevissthet i den politiske diskursen rundt valg og vilkår for innvandring og sosial integrasjon, mener han.⁵³

3.3 Diakoni forstått som nestekjærlighet og inkluderende fellesskap: bibelske motiv for gjestfrihet og kjærlighet til den fremmede

Asylanter og innvandreres situasjon som fremmede og hjemløse representerer noe av den menneskelige nøden som utfordrer dagens diakoni. Både i Det gamle og i Det nye testamente finner vi klare motiv for gjestfrihet rettet mot den fremmede og innflytteren, motiv som diakonal praksis kan inspireres av i dag. De bibelske motivene, Jesu eksempel og den kristne tradisjonen representerer et ideal som særlig utfordrer i forhold til hvordan diakonale aktører bør forholde seg til dagens asylanter og innvandrere.

⁵⁰ Angell 2009:225.

⁵¹ Den norske kirke: Plan for diakoni 2007:16 (URL).

⁵² Angell 2009:225.

⁵³ Angell 2009:225.

Johannes Nissen presenterer i boken *Diakoni og menneskesyn* den diakonale innsatsen også som en innsats for asylanter og innvandrere. Slik jeg forstår Nissen, er det på grunnlag av bibelske motiver knyttet til gjestfrihet og Jesu forbilledlige nestekjærlighet at diakoni rettet mot den fremmede og hjemløse må holdes i hevd.⁵⁴ I lys av diakoniplanens presentasjon av diakoni som inkluderende fellesskap og Nissens forståelse av diakoni, har jeg valgt å se nærmere på hva nestekjærlighet og gjestfrihet som bibelsk motiv innebærer. Utgangspunktet er hvordan Jesus forholdt seg til fremmede og hvordan gjestfrihet ble praktisert i den første kristne tid.

Å møte den fremmede med nestekjærlighet

Nøden som fordrev mennesker fra deres bosted på bibelsk tid, er ikke så ulik den vi finner i dag. Nød forårsaket av krigssituasjoner og politisk, religiøs og etnisk forfølgelse kjenner vi også igjen fra nåtiden. Mennesker nå som da tvinges av ulike grunner til å utvandre til fremmede land.⁵⁵ Det finnes flere eksempler på kjente bibelske personer som måtte flykte i tider av nød, eksempelvis hungersnød og frykt for sitt eget liv. I Det gamle testamente nevnes det blant annet hvordan Abraham, Moses og profeten Uria måtte flykte av ulike årsaker.⁵⁶ I evangeliene til Lukas og Matteus gis det en beskrivelse av hvordan Jesus gjennomlevde barndommen både som hjemløs i Lukas 2,7 og flyktning i Matteus 2,13-15. Jesus kunne identifisere seg både med det å være fremmed og det å være hjemløs.⁵⁷

Ett av eksemplene på hvordan man skal behandle den fremmede – i vår tids tilfelle asylanter og innvandrere – finner vi i 5. Mosebok 10,18-19: "Han hjelper farløse og enker til deres rett og elsker innflytterne, så han gir dem mat og klær. Derfor skal også dere elske innflytterne, for dere var selv innflyttere i Egypt".⁵⁸ Det kommer fram hvordan Gud elsker innflytterne, og det gis en klar oppfordring til Israelfolket at nestekjærligheten også er noe de har ansvar for å utøve. Hvalvik mener at budet i de foregående versene ikke er et bud som står alene, men kan ses på som en konkretisering av et annet vers, nemlig 3.

54 Nissen 2008:284-289.

55 Hvalvik 1994.

56 Hvalvik 1994:11.

57 Nissen 2008:285.

58 Bibelen: Det Norske Bibelselskapet 1996.

Mosebok 19,18 om å elske nesten som seg selv. Dette nestekjærlighetsbudet finner vi også igjen i Det nye testamente.⁵⁹

Nissen skriver: "Overhoveder er det et grunnleggende træk ved den bibelske Gudsforståelsen, at Gud tager part for de små og svage".⁶⁰ Han påpeker at omsorgen for de svake i Det gamle testamente både videreføres og forsterkes i Det nye testamente. Et spesielt tydelig eksempel på dette er den såkalte domsscenen fra Matteus 25,31-46, en lignelse som kan forstås som en sterk appell til kollektiv ansvarlighet og diakonal handling.⁶¹ Lignelsen tegner også et bilde av Jesu radikale identifisering med de fremmede og nødlidende. Å elske nesten som seg selv, slik det står om i 3. Mosebok 19,18, finner vi også i Det nye testamente, i Matteus 22,37-39, og det konkretiseres av Jesus i lignelsen om den barmhjertige samaritan i Lukas 10. På gammeltestamentlig tid praktiserte man en innsnevring av nestekjærlighetsbudet: I den antikke jødedommen falt utlendinger, som for eksempel samaritanere, utenfor systemet. Men Jesu lignelse om den barmhjertige samaritan viser hvordan Jesus sprenger rammen for nestekjærlighetsbudet, mener Hvalvik, et bud som ikke har noen grenser i den nye pakt. Jesu viser med lignelsen at *nesten* betegner absolutt alle mennesker som lider nød, og verken kulturelle, religiøse eller etniske skiller har noe å bety. Jesu omgang med ulike mennesker i evangeliene illustrerer også dette, ved at Jesus ikke gjør forskjell på mennesker Han møter.⁶²

Gjestfrihet og fremmedfrykt

Ordet gjestfrihet betyr "fremmedkjærlighet", og kommer av det greske ordet *filoxenia*. En fremmed er ikke bare en potensiell gjest, men også en potensiell fiende. Dette illustreres av det latinske ordet *hostis* som både betyr fremmed og fiende. Til sammenligning betyr ordet *xenos* på gresk fremmed, men kan også bety gjest. Hvalvik skriver at disse betydningene trolig gir oss et innblikk i hvordan fremmedhet har blitt oppfattet langt tilbake i historien. Tradisjonelt sett ble den fremmede oppfattet som noe truende, en fiende på avstand, og den naturlige reaksjonen var å ville bekjempe denne fremmede. Men ved å invitere den fremmede som en gjest forsto man at den fremmede ikke lenger var truende, men kunne i stedet bli en venn. Det finnes altså en dobbelthet å spore i ordet

⁵⁹ Hvalvik 1994:16-17.

⁶⁰ Nissen 2008:285.

⁶¹ Nissen 2008:285.

⁶² Hvalvik 1994:18.

fremmed – på avstand synes det å være ensbetydende med fiendskap, men det blir også forbundet med nærhet og gjestfrihet.⁶³

Jesus selv taler aldri eksplisitt om gjestfrihet fordi Han regner det som en selvfølgelighet, mener Hvalvik. Det finnes imidlertid en indirekte oppfordring til gjestfrihet i Lukas 14,12-13. Jesu poeng i denne teksten er ifølge Hvalvik at man bare skal vise gjestfrihet for gjestens skyld, ikke for å få noe til gjengjeld.⁶⁴

I den tidlige kirkehistorien har også gjestfriheten stått sentralt. Gjestfrihet var et av de kravene som ble stilt tilsynsmenn (biskoper) i menighetene i 1. Timoteusbrev 3,2. Om biskop Cyprian av Kartago er det blitt fortalt at: "Hans hus var åpent for alle som kom; ingen enke gikk derfra med tom mage...".⁶⁵ I det andre århundret viste også gjestfriheten blant de kristne seg å være av stor viktighet. I apologiene som ble skrevet den gangen, var den kristne livsførselen det mest tungtveiende for det å kunne dokumentere en ekte tro: "...ser de en fremmed, tar de ham i sitt hus og viser glede som over en virkelig bror".⁶⁶

Diakoni i møte med asylanter og innvandrere skal først og fremst kunne preges av en holdning preget av nestekjærlighet. I både Det gamle og Det nye testamente har diakonien et forbilde i henholdsvis Guds holdning og hvordan Jesus møtte fremmede. Jesus utviser en diakoni som også i dag kan få sitt uttrykk gjennom gjestfrihet og inkluderende fellesskap. For moderne vestlige mennesker er det også slik at den fremmede kan fremstå som en fiende på avstand, men når vi kommer nærmere innpå hverandre forsvinner trusselen og fremmedfrykten. Dagens diakoni vil kunne bidra til dette, slik at fremmedfrykten i samfunnet vårt avtar.

3.4 Toregimentslæren sett i forhold til diakonalt samfunnsengasjement

Når det er tale om kirken som samfunnsaktør og diakonien som røst i samfunnet, er det nærliggende å spørre om hvorvidt kirken skal engasjere seg i politiske spørsmål eller ikke. Innen lutherske kirker oppstår gjerne spørsmålet om hvorvidt slikt engasjement er i

63 Hvalvik 1994:23-24.

64 Hvalvik 1994:32.

65 Hvalvik: 1997:25.

66 Hvalvik 1997:26.

tråd med den lutherske ekklesiologi. Den lutherske toregimentslæren har i tiden siden Luther blitt tolket på ulike måter av kirken og gitt ulike utfall. Selv om Den norske kirke sentralt har valgt den forståelse av samfunnsengasjement som er presentert i diakoniplanen, finnes det også eksempler på teologer som mener at et slikt politisk engasjement er feilaktig ut fra luthersk teologi.

Guds to regimenter – religion og politikk

Toregimentslæren har betydd mye for forståelsen av kirkens politiske samfunnsengasjement. Ifølge Luther styrer Gud verden gjennom to ulike regimenter – det verdslige og det åndelige. I det verdslige regimentet styrer Gud ved "sverdet", det vil si gjennom loven og den verdslige makten. I det åndelige regimentet styrer Gud ved evangeliet, hvor bare Ordet har makt. "En sentral tanke i den lutherske toregimentslære er at kirken ikke skal ha politisk makt. Det er bare gjennom Ordets makt, ved at samvittighetene blir overbevist, at kirken har et politisk mandat."⁶⁷

Luthers anliggende var at en måtte skjelne mellom de to regimentene uten å plassere dem helt fra hverandre. Gud er Herre over begge, selv om Hans styre er ulikt for hvert regiment. Det er foretatt forskjellige tolkninger på hvor skarpt skillet mellom de to regimentene skal være. Tradisjonelt sett har det etter luthersk syn vært en tendens til å skape et skarpt skille mellom kristen tro og politikk. Et eksempel er fra Den augsburske bekjennelse, artikkel 28, der det blir definert en klar grense for kirkens politiske påvirkning. Kirken skal holde seg til å forkynne Ordet og forvalte sakramentene og ikke utføre politiske handlinger. Etter artikkel 16 i samme bekjennelsesskrift poengteres det at den enkelte kristnes individuelle ansvar som samfunnsborger tillater politiske engasjement.⁶⁸

Den avstanden som skapes mellom Kirken og politisk innsats ved toregimentslæren har sin slagside. Et klassisk eksempel er fra Tyskland under andre verdenskrig. Da valgte tyske teologer og etikere å ikke gjøre motstand mot Hitlers nasjonalistiske politikk. I Norge valgte Kirken å legge seg på en annen linje og en annen forståelse av skillet mellom de to regimentene. Kirken i Norge under andre verdenskrig mente på grunnlag av

⁶⁷ Heiene og Thorbjørnsen 2004:274.

⁶⁸ Heiene og Thorbjørnsen 2004:273.

toregimentslæren at nazi-Tysklands politikk ble diskvalifisert som Guds redskap, altså en politikk som ikke samsvarte med loven. Den tyske kirkes unnfalighet under andre verdenskrig er et eksempel på at ikke all verdslig øvrighet skal legitimeres ut ifra en forståelse av toregimentslæren. Det er en historisk graverende hendelse som også har ført til økt skepsis blant teologer som hevder at toregimentslæren ikke lenger kan legges til grunn for Kirkens forståelse av sin rolle i forhold til politikk og samfunnsansvar.⁶⁹

En av de toneangivende kritikerne i denne debatten, teologen Karl Barth, har kritisert toregimentslæren for å bidratt til å gi kirkelig legitimitet til nazi-Tyskland. Barth la vekt på at Kristus er Herre over alle livets områder, ikke bare i kirken. Også fra en retning innen teologien som blir kalt frigjøringsteologien er det blitt rettet skarp kritikk mot toregimentslæren. Kritikken går ut på at toregimentslæren begrenser et aktivt arbeid for de svakeste i samfunnet, selv om det er kirkens ansvar å ta de svakestes side.

I den nyere debatten rundt toregimentslæren i Norge har blant annet den kjente teologen og høyrepolitikeren Inge Lønning og generalsekretær i Kirkens Bymisjon, Sturla Stålsett, uttalt seg. Inge Lønning problematiserer på grunnlag av toregimentslæren ideen om at kirken skal engasjere seg i politikken og dermed forstå seg selv som politisk aktør. Lønning uttrykker en frykt for at kirken, som ikke er et politisk fellesskap, skal politiseres ved økt politisk innsats. Han tolker toregimentslæren dithen at kirkens teologi ikke skal sysle med teorier og begreper som "kirkens politiske oppdrag og autoritet", men må begrense sin tale til det han kaller "kirkelige begreper", som omhandler det kristne menneskets frihet, kall, tro, bot og omvendelse.⁷⁰

Sturla Stålsett tolker toregimentslæren i en annen retning enn Lønning. Han stiller seg positiv til kirkens innsats på den politiske arena. Stålsett problematiserer en tolkning av toregimentslæren som skaper et for skarpt skille mellom frelse og skapelse, og et for skarpt skille mellom det åndelige og det politiske, som vil kunne isolere evangeliet fra å påvirke samfunnet. En må tenke helhetlig om kirkens innsats: Det er ikke utenkelig at å leve ut og handle på evangeliet, med andre ord å handle diakonalt, vil kunne ha politiske konsekvenser, sier han.⁷¹

69 Heiene og Thorbjørnsen 2004:272.

70 Lønning 1994:28.

71 Stålsett 1994:31-43.

Den norske kirke sentralt har valgt å engasjere seg i politiske spørsmål. Sven Thore Kloster, rådgiver i Mellomkirkelig råd med ansvar for innvandringsfeltet i Den norske kirke, har også deltatt i debatten rundt toregimentslæren. Kloster mener at vi må spørre oss hvordan vi skal forholde oss normativt til lutherske tekster i dag når det gjelder forholdet mellom kirkens og statens makt. En må se på den historiske sammenhengen som toregimentslæren ble forfattet i. Kirkens makt på luthersk tid var både langt mer omfattende og problematisk enn den er i dag. Læren om de to regimentene må ses i sammenheng med den sosiopolitiske konteksten vi befinner oss i per i dag. Toregimentslæren har ikke stoppet Det lutherske verdensforbund fra å engasjere seg og handle politisk, påpeker Kloster.⁷²

Kapittel 4: Presentasjon av de tre aktørenes selvforståelse og innsats

I oppgavens analyse er det lagt vekt på å gi en beskrivelse av Den norske kirke sentralt ved Mellomkirkelig råd, Kirkens Bymisjon i Oslo og KIAs innsats i forhold til asylanter og innvandrere i Norge. Analysen gir en presentasjon av de tre aktørenes selvforståelse og diakonale tiltak rettet mot asylanter og innvandrere.

4.1 Innsats for asylanter og innvandrere fra sentralkirkelig hold

Innsatsen fra sentralkirkelig hold er todelt og går på den ene siden ut på kirkens innsats i forhold til norsk asylpolitikk, og på den andre siden holdningsskapende arbeid knyttet til integrering av innvandrere, rettet mot lokale menigheter. I beskrivelsen av sentralkirkelig innsats blir hovedvekten lagt på deler av det asylpolitiske engasjementet som gjelder Mellomkirkelig råds involvering i Utlendingsnemda (UNE). Dette engasjementet inkluderer innsats for to utsatte grupper, henholdsvis trosforfulgte og papirløse innvandrere. I forhold til konkrete tiltak for integrering begrenser beskrivelsen seg til å gjelde holdningsskapende arbeid som har til hensikt å legge til rette for karitativ innsats i lokalmenigheter.

⁷² Kloster 2010:71-77.

Innledningsvis i kapitelet presenteres Kirkemøtevedtakene fra 2005 og 2006, henholdsvis om Kirkens forhold til asylpolitikk og integreringsarbeid. Det gis så en generell presentasjon av Mellomkirkelig råds innsats på innvandringsfeltet. Videre i analysen beskrives kirkens holdningsskapende arbeid i forhold til integrasjon av innvandrere, etterfulgt av kirkens asylpolitiske rolle i forhold til UNE og innsats for trosforfulgte og papirløse.

Kirkemøtet 2005 – Norsk asyl- og innvandringspolitikk

Kirkens innsats i forhold til norsk asylpolitikk forstås ut fra Kirkemøtets vedtak anno 2005 som motivert av kristen etikk. Internasjonale konvensjoner samsvarer med kristen etikk, og på dette grunnlaget er det i følge vedtaket ”en naturlig oppgave for kirken å påpeke for offentligheten når det synes som om konvensjonene brytes og menneskeverdet krenkes”.⁷³

Teologisk begrunner Kirkemøtet kirkens politiske innsats ut fra skapertanken, om at mennesket er skapt – med sin etniske egenart – i Guds bilde. På dette grunnlaget er enhver krenkelse basert på menneskelige ulikheter sett på som synd, og en alvorlig krenkelse av menneskeverdet, ifølge Kirkemøtet. Når menneskers rettigheter står i fare skal ikke Kirken tie, men arbeide for en raus flyktning- og asylpolitikk. Kirken må også drive holdningsskapende arbeid for å skape en politisk opinion mot det Kirken karakteriserer som en asylpolitikk der behandlingen av mennesker både er i strid med bibelsk etikk og krenker menneskers rettsoppfatning, heter det i vedtaksdokumentet.⁷⁴

Kirkemøtet 2006 – integrering av innvandrere

På Kirkemøtet i 2006 har fokuset for Kirkens innsats endret seg fra Kirkemøtet i 2005 til å gjelde tilrettelegging for at innvandrere som oppholder seg i Norge, skal kunne bli integrert i det norske samfunnet. Det dreier seg om et fokus som omhandler Kirkens og samfunnets ansvar i møte med innvandrere. Kirkens innsats for å integrere innvandrere beskrives av Kirkemøtet som et grunnmotiv i Bibelen, og dreier seg om å ta imot innflyttere og fremmede.

⁷³ Den norske kirke: Kirkemøtets komitémerknader og vedtak 2006:1 (URL).

⁷⁴ Den norske kirke: Kirkemøtets komitémerknader og vedtak 2005 (URL).

Kirkemøtet ser flere muligheter for Kirken til å påvirke samfunnet og legge til rette i forhold til integrering av innvandrere. Kirken lokalt har mulighet til å vise åpenhet for mangfoldet som innvandring fører med seg. Kirkens medlemmer i nærmiljøet utfordres til å bidra i økt grad gjennom holdninger og handlinger – blant annet ved å fremme kulturell forståelse gjennom forkynnelse og undervisning og ved å skape møteplasser for mennesker uavhengig av kultur og tro. Menighetene oppfordres til å skape tilhørighet og bekrefte innvandrere, som ofte befinner seg i en spesielt sårbar situasjon. Lokale kirker har mulighet til å gå foran som gode eksempler på dette området og fremme innvandreres rett til tilhørighet som noe selvsagt. Kirkens kompetanse for å forstå ulike religioner vil kunne gi det norske samfunnet bedre forutsetninger til å forstå og respektere menneskers religionsutøvelse. Ifølge Kirkemøtet blir også religionsdialog sett på som en viktig prioritering av myndigheten for å fremme integrering i det norske samfunnet.

Overfor myndighetene har Kirken mulighet til å komme med oppfordringer om å legge bedre til rette for at innvandrere skal få seg arbeid. I tillegg oppfordres Kirken lokalt til å samarbeide med flyktningekonsulentene for sikre norskopplæring for alle. I forhold til samfunnsengasjement oppfordrer Kirkemøtet Den norske kirke å delta i den offentlige verdidebatten når det gjelder integrasjon, både på nasjonalt og lokalt plan.⁷⁵

Mellomkirkelig råds innsats på innvandringsfeltet

I følge Sven Thore Kloster, som er rådgiver for Mellomkirkelig råd, er arbeidet på innvandringsfeltet, på vegne av Kirkemøtets vedtak, delt i tre områder: Det første er asylpolitiske spørsmål, hvor en jobber aktivt i forhold til myndighetene med å skape en rausere asyl- og innvandringspolitikk i Norge, en som tar menneskeverdet på alvor. Dette gjøres blant annet ved å være en høringsinstans og en beslutningspåvirker i forhold til alle typer asylpolitiske forskrifter og endringer, ifølge Kloster. I løpet av de siste årene har rådet jobbet med å påvirke UNEs praksis i forhold til saksbehandling av asylsøkere. Det andre området hvor Kirken engasjerer seg, er på integreringsfeltet – hvor kirken sentralt ved Mellomkirkelig råd jobber med å bidra til en bedre integrering av innvandrere i det norske samfunnet. Dette realiseres gjennom holdningsskapende arbeid som hovedsakelig rettes mot lokalmenighetene. Det tredje området av innvandringsfeltet, som jeg ikke

⁷⁵ Den norske kirke: Kirkemøtets komitémerknader og vedtak 2006 (URL).

kommer nærmere inn på i oppgaven, gjelder ifølge Kloster integrering av kristne innvandrere i menighetene. Mellomkirkelig råd er tilgjengelige for og svarer på spørsmål ved henvendelser fra menighetene vedrørende asylpolitikk og innvandring. Slik fungerer Mellomkirkelig råd både som en faginstans, en ressursentral og et serviceorgan for menighetene knyttet til spørsmål angående innvandrere og asylanter, hevder Kloster. I den grad menigheter vil benytte seg av tilbudet, er Mellomkirkelig råd tilgjengelige. Kloster poengterer at de ikke kan garantere eller måle holdningsendring rundt om i landets menigheter, men tror at det informasjonsarbeidet som Kirken sentralt driver, er med på å påvirke Kirkens diskurs i riktig retning. Kloster påpeker at Mellomkirkelig råd har jobbet systematisk med innvandringsfeltet gjennom de siste 25 årene, og han tror at dette holdningsarbeidet rettet mot menighetene vil fortsette å utgjøre en viktig forskjell.⁷⁶

Når det gjelder den sentralkirkelige organiseringen på innvandringsfeltet, mener Kloster at det organisatorisk sett ville vært naturlig og mer effektivt om den lå i diakonifeltet under diakonirådgiver Guro Hellgren i Kirkerådet, i stedet for hos Mellomkirkelig råd. Da ville Kirken kunne fått et større eierforhold til innvandringsfeltet som i større grad en integrert del av det Kirken gjør, og det ville også gjort at diakoniplanen ville sett annerledes ut, mener han.⁷⁷

Mellomkirkelig råd og menighetsrettet holdningsarbeid

Det har ikke blitt gjort noen forskningsbaserte undersøkelser for å kartlegge hvilken innsats hver enkelt lokalmenighet gjør i forhold til asylanter og innvandrere. Men ved å arbeide holdningsskapende ut mot menighetene, søker kirken sentralt ved Mellomkirkelig råd å påvirke holdninger i hver menighet, som igjen vil fremme integrering i lokalsamfunnet, mener Kloster.⁷⁸ Arbeidet rettet mot menighetene har blant annet fått sitt uttrykk gjennom brevet *Da jeg trengte en neste, var du er?* og den økumeniske plattformen *Dette vil vi!*.

Brevet *Da jeg trengte en neste, var du der?* etterlyser klokskap og en diakonal holdning fra hver enkelt menighet i møte med innvandrere. Retten til å søke asyl må respekteres, og den enkelte asylsøker må bli møtt på en verdig måte. Menighetene utfordres til å ta

⁷⁶ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

⁷⁷ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

⁷⁸ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

kontakt med lokalpolitikere for å diskutere hvordan kirken og politikken sammen kan legge bedre til rette for integrering i lokalsamfunnet. Det oppfordres videre til å utøve en gjestfri holdning mot innvandrere og asylsøkere i lokalsamfunnet, og til å knytte relasjonelle bånd. I brevet utfordres menighetene til å se det positive ved det flerkulturelle samfunnet, at innvandrere er mennesker med verdifulle erfaringer som kan være verdifulle ressurser i lokalsamfunnet.⁷⁹

Dokumentet *Dette vil vi!* viser de ulike menighetene og organisasjonene i Flerkulturelt kirkelig nettverk til integrering som et felles ansvar, der myndighetene i Norge oppfordres til å ivareta sine internasjonale forpliktelser. Gruppen bak dokumentet har skapt en felles plattform på grunnlag av bibelske motiv. Vi skal ta imot de fremmede som kommer til oss som våre landsmenn, i henhold til det kristne menneskesynet og FNs menneskerettighetserklæring, heter det. Det oppfordres til å oppsøke og inkludere innvandrere på tvers av kultur og religiøs bakgrunn, og å støtte lokalpolitikere i dette arbeidet. Et inkluderende samfunn er alles ansvar, og samtlige innbyggere oppfordres til å ønske mennesker velkommen i det norske fellesskapet, uten å diskriminere på grunnlag av ulik bakgrunn.⁸⁰

Asylpolitisk innsats knyttet til Utlendingsnemda (UNE)

Mellomkirkelig råd jobber politisk i forhold til asylsaker, men fokuserer ikke på enkeltsaker. Grunnen til at kirken gjennom Mellomkirkelig råd engasjerer seg spesielt i forhold til UNE, er for å kunne påvirke selve saksbehandlingen. Sammen med humanitære organisasjoner foreslår rådet lekmedlemmer til UNE. Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd sier at de føler et ekstra ansvar overfor UNEs praksis siden de som organisasjon selv er involvert i UNE på denne måten.⁸¹ Det som Mellomkirkelig råd mener er problematisk ved UNE, er at nemda ikke har tolket og vedkjent seg sitt politiske skjønn, det vil si det tolkningsrommet som UNE har fått av regjeringen. Kjernen av kirkens og de humanitære organisasjonenes kritikk går ut på hvorvidt UNE tolker loven

⁷⁹ Skjevesland mfl. 2008 (URL).

⁸⁰ Flerkulturelt kirkelig nettverk: Dette vil vi! 2010 (URL).

⁸¹ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

og bruker sin defineringsmakt til å beslutte vedtak som er av human karakter eller ikke, sier Kloster.⁸²

UNE er som nevnt i kapittel fire klageinstansen til de asylsøkerne som ikke får medhold i sin sak hos UDI, som er førsteinstansen når en asylsøker kommer til landet. Ifølge kirkens ressursdokument på asyl- og flyktningspolitikk fra 2005, har UNE 14 nemdledere som er jurister med dommerkompetanse.⁸³ Én nemdleder kan avgjøre en sak alene, dersom det ikke foreligger vesentlige tvilsspørsmål. Er det tvil, skal det være to lekmedlemmer til stede for å avgjøre saken, og i denne typen nemdmøte kan også asylanten møte opp personlig. Det er denne muligheten for personlig oppmøte og til å anvende lekmedlemmer som i utgangspunktet var argumentene for å opprette UNE, med en intensjon om at hver sak skulle kunne vurderes grundigere. Det er også muligheten for en slik praksis som ligger til grunn for at Kirken sentralt ved Mellomkirkelig råd ser behovet for og krever en instans som UNE, og grunnen til at Kirken har valgt å oppnevne nemdmedlemmer gjennom Rådet. Kirkens involvering i UNE ble etablert for på en konkret måte å kunne ha innflytelse over nemdas avgjørelser.⁸⁴

En slik legitimering av UNE fra Kirkens side fører imidlertid også med seg et viktig etisk og moralsk ansvar, da det er slik at UNEs praksis, slik den er i dag, ikke samsvarer med den praksisen Kirken ønsker av nemda. Derfor er det på den ene siden problematisk for kirken å være involvert i UNEs praksis og dermed legitimere den. Hvis Mellomkirkelig råd slutter å oppnevnte lekmedlemmer til UNE, vil kirken sentralt miste en viktig mulighet til å påvirke nemda i retning av en mer human og raus asylpraksis, der en i økt grad tar hensyn til den individuelle søker.⁸⁵ Det ser det ut til at UNE heller mot en feil retning i forhold hva Kirken selv ønsker, derfor er det viktig for Mellomkirkelig råd å ha en løpende vurdering av sin delaktighet i UNE, mener Kloster. Hvis praksisen forverrer seg med tanke på hensyn til enkeltindividet etter Mellomkirkelig råds vurdering, må Kirken sentralt gjennomføre en ny vurdering av sitt engasjement, hevder han. Han utelukker ikke at Mellomkirkelig råd vil måtte trekke seg ut i fremtiden, hvis spriket mellom det de ønsker av en instans som UNE og UNEs reelle praksis blir for stort.⁸⁶

⁸² Intervju med Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

⁸³ Den norske kirke: Ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* 2005:4 (URL).

⁸⁴ Den norske kirke: Ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* 2005 (URL).

⁸⁵ Den norske kirke: Ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* 2005:31 (URL).

⁸⁶ Intervju av Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

Ifølge kirkemøtet i 2005 mener kirkemøtets komité at det er for få klagesaker som kommer opp til full nemndbehandling med lekmedlemmer til stede og personlig frammøte. Dette ses på som uholdbart for Kirken og for humanitære organisasjoner som er engasjert i forhold til UNE, heter det i vedtaket.⁸⁷ Bruken av lekmedlemmer ved tvilsspørsmål har blitt sjeldnere, og i 2004 ble lekmedlemmer brukt bare i ca. fem prosent av klagesakene, ifølge ressursdokumentet.⁸⁸

Kirken sentralt oppfordrer UNE til å ta større hensyn til enkeltsaker

I ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* fra 2005 påpekes det at Kirken bør samarbeide med Utlendingsforvaltningen ved UDI og UNE, særlig med tanke på at UNE har det endelige ordet i klagesaker. For å påse at de internasjonale konvensjonene som staten har forpliktet seg til opprettholdes i behandlingen av hver individuelle asylsøknad, må man ta hensyn til menneskeverdet og tolke i favør av dette. Kirken kan ved et samarbeid med Utlendingsforvaltningen ha mulighet til å påvirke byråkratiet, gjennom å fremme "sterke menneskelige hensyn".⁸⁹

Utlendingsforvaltningen ved UNE representerer et system hvor Kirken mener den ser tendenser av kynisme og umenneskeligjøring i behandlingen av asylsaker. Ifølge Kirken sentralt er det uholdbart at myndighetene tilsynelatende bare tar hensyn til hva som er effektiv saksgang, med grunntanken om at alle skal behandles likt. Dette resulterer i at UNE slipper å vurdere hver enkelt sak, ut fra tanken om lik behandling. UNE sparer da både tid og ressurser på å vurdere hver enkelt sak og kan effektivisere arbeidet. En slik tankegang ønsker Kirken ifølge ressursdokumentet å være en motvekt til, og på den måten støtte opp om enkeltmennesket. Dette er viktig for å påse at forvaltningen i størst mulig grad tar høyde for en human saksbehandling. I det sentralkirkelige ressursdokumentet poengteres det at Kirken må argumentere og søke å påvirke UNE slik at hensynet til enkeltmennesker kommer foran statens egeninteresser. Kirken ser det som sin oppgave å ansvarliggjøre Utlendingsforvaltningen utover forvaltningens egne

⁸⁷ Den norske kirke: Kirkemøtets komitémerknader og vedtak 2005:7 (URL).

⁸⁸ Den norske kirke: Ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* 2005:31 (URL).

⁸⁹ Den norske kirke: Ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* 2005 (URL).

delmål, på en måte som samsvarer med flyktningekonvensjonen anno 2004 om en human asylbehandling.⁹⁰

Trosforfulgte og papirløse

To av gruppene som kirken ved Mellomkirkelig råd engasjerer seg for på innvandringsfeltet, er trosforfulgte og papirløse innvandrere. I forhold til trosforfulgte søker rådet å påvirke både lovgiver, UDI og UNEs praksis for å sikre at mennesker som blir forfulgt på grunnlag av sin religiøse overbevisning får en human behandling, og ikke blir sendt tilbake til hjemlandet med forfølgelse som konsekvens. Når det gjelder papirløse faller denne gruppen ut av systemet i mangelen på dokumentasjon, og lever i skjul og usikkerhet uten rettigheter. Men papirløse har også rettigheter, og dette er noe Mellomkirkelig råd sammen med andre organisasjoner ønsker å fremheve i sitt arbeid for denne gruppen.⁹¹

Ifølge komiteen bak kirkemøtets vedtak i 2005 har beskyttelsesbehovet for religiøst forfulgte i flyktningekonvensjonen fra 1951 ikke blitt tatt godt nok hensyn til av norske myndigheter. Komiteens vurdering er at "dette er like alvorlig enten myndighetene selv står bak forfølgelsen eller de forsømmer sin plikt til å beskytte borgerne mot forfølgelse fra andre".⁹²

Kirkens politiske engasjement og påvirkningsarbeid for gruppen av trosforfulgte dreier seg prinsipielt om hva som kvalifiserer til trosforfølgelse. Denne tendensen mener Kloster har sitt utspring i en slags holdning om at de religiøst forfulgte bare kan "tie stille" om det de tror på i hjemlandet, siden troen er en privatsak.⁹³ I forhold til trosforfulgte har Mellomkirkelig råd i stor grad påvirket UNE til å endre sin praksis, sier Kloster. Et eksempel på politisk påvirkingsarbeid som har ført til endring og som han ser på som en konkret politisk seier, er at utlendingsloven ble endret til at konvertering og religiøs forfølgelse skal gi grunnlag for beskyttelse.⁹⁴

⁹⁰ Den norske kirke: Ressursdokumentet *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* 2005 (URL).

⁹¹ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

⁹² Kirkemøtets komitémerknader og vedtak 2005:6 (URL).

⁹³ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

⁹⁴ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

Det er en utfordring å verifisere om asylantens tro er genuin eller ei. UDI har hatt det Mellomkirkelig råd mener er en uønsket praksis, der en stilte spørsmål fra en liste med 20 spørsmål knyttet til teologi og bibellære, for eksempel "Hvem skrev Galaterbrevet?" og «Hva består treenigheten av?». Dette mener Kloster ikke er noen god måte å finne ut om et menneske er troende eller ikke, og Mellomkirkelig råd har etterlyst en annerledes praksis, da mange av de som kommer er analfabeter og gjerne har møtt troende mennesker på vei til Norge.⁹⁵

Ifølge Kloster mener Mellomkirkelig råd at trosvurderingen må skje på en bedre og mer rettferdig måte. Mellomkirkelig råd har foreslått to konkrete tiltak: At UNE i større grad skal ta kontakt med trossamfunnet der asylanten kommer fra og sammen med prest eller pastor vurdere sannhetsgehalten til den enkelte, gjennom å vurdere oppmøte i menigheten over tid. I tillegg bør det innkalles til nemndmøte med lekrepresentanter og personlig oppmøte med intervju, slik at asylsøkeren selv kan komme til orde og fortelle sin troshistorie. Å vurdere noe så fundamentalt som en asylsøkers tro, er ikke noe som utelukkende kan gjøres via et skjema – den enkeltes historie må bli hørt.⁹⁶ I Rapporten *I god tro* om retten til beskyttelse for trosforfulgte, konkluderes det med at det i møtet med hver enkelt klagesak er nødvendig å ha tilstrekkelig bakgrunnskunnskap om det aktuelle landet som asylsøkeren kommer fra, og at hver enkelt sak må vurderes individuelt.⁹⁷ Mellomkirkelig råds påvirkning i forhold til trosforfulgte har ført til økende grad av nemndmøter med personlig oppmøte for denne gruppen, hvor det blir innhentet attester fra ansatte i aktuelle menigheter. Denne utviklingen er positiv, men er fortsatt ikke bra nok, mener Kloster.⁹⁸

En annen utsatt gruppe som Kirken sentralt har valgt å sette fokus på og støtte, er de såkalte papirløse. Det er mennesker som kommer til landet uten å ha riktige papirer og mulighet til lovlig opphold. I arbeidet for papirløse innvandrere samarbeider Mellomkirkelig råd med andre humanitære organisasjoner. Kampanjen *"No one is illegal"* ble lansert august 2010 og er et slikt samarbeid. Kampanjen retter kritikken mot de regulariseringsordningene som Norge har for papirløse per i dag. Kampanjen og de involverte organisasjonene mener at det må begrenses hvor lenge et menneske juridisk

95 Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

96 Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

97 Hellerslia 2009:106 (URL).

98 Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

sett skal bli sett på som ulovlig i Norge, og alle papirløse bør gis grunnleggende rettigheter som dekker basale behov slik som helse og barns skolegang.⁹⁹

En av aktørene bak *"No one is illegal"* er stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo, som er de som jobber mest konkret med papirløse innvandrere gjennom helsesenteret som ble åpnet i 2009 for denne gruppen.¹⁰⁰ Mellomkirkelig råd støtter Bymisjonens arbeid for papirløses rettigheter og opprettelsen av helsesenteret for papirløse. Kloster understreker at innsatsen for papirløse i høyeste grad er et diakonalt anliggende og en diakonal utfordring, og mener at Mellomkirkelig råd har vært en viktig pågangsdriver overfor Den norske kirke i forhold til å ha diakoner rettet mot denne gruppen.¹⁰¹

4.2 Kirkens Bymisjon i Oslos diakonale arbeid med papirløse innvandrere

Kirkens Bymisjon i Oslo er en diakonal stiftelse som er blitt spesielt synlig i det norske samfunnet de siste årene i forbindelse med sin innsats for papirløse innvandrere. I analysen viser jeg til organisasjonens verdigrunnlag og selvforståelse. Jeg viser også til stiftelsens utredning gjennom rapporten *Papirløse migranter* som grunnlag for opprettelsen av et helsesenter for papirløse i 2009.

Kirkens Bymisjons selvforståelse og verdigrunnlag som diakonal stiftelse

I sitt verdidokument presenteres Kirkens Bymisjon i Oslo seg som en diakonal stiftelse med et formål om å samarbeide med Den norske kirke i samsvar med Kirkens bekjennelse og oppdrag. Stiftelsens virksomhet baseres på et kristent menneskesyn som begrunnes i skapelsesberetningen og i Guds kjærlighet. På dette grunnlaget forstås alle mennesker som like verdifulle og må møtes med samme respekt, omsorg og verdighet uavhengig av livssituasjon og bakgrunn.¹⁰²

Stiftelsens verdier som skal prege hele virksomheten, er ifølge verdidokumentet verdighet, fellesskap, rettferdighet, solidaritet, barmhjertighet, håp og tro. Bymisjonens oppdrag blir i dokumentet forstått som å se og avdekke nød og å vise solidaritet for dem

⁹⁹ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

¹⁰⁰ Kirkens Bymisjon i Oslo: Fagseminar *Papirløs helse* 2011.

¹⁰¹ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

¹⁰² Kirkens Bymisjon i Oslo: *Verdidokument* 2009 (URL).

som har det vanskeligst i samfunnet. Det er et karitativt oppdrag, som for Bymisjonen dreier seg om å vise solidaritet og møte konkrete behov gjennom å gi hjelp, trøst og være til stede for de vanskeligst stilte i samfunnet. Samtidig jobber stiftelsen med politisk påvirkingsarbeid i forhold til de bakenforliggende årsakene til nød, urett og krenkelser, og arbeider for en mer rettferdig fordeling i samfunnet.¹⁰³

Møtesteder for papirløse

Kirkens Bymisjons rapport *Papirløse migranter* viser til at de mange ulike karitative tiltakene som stiftelsen gjør for mennesker som sliter i samfunnet, er blitt arenaer hvor de møter mange papirløse. Det spørres bevisst ikke etter gyldige papirer på de innvandrerne som kommer til stiftelsens ulike virksomheter for å få hjelp. Møter med papirløse skjer eksempelvis gjennom arbeid blant prostituerte, salg av billig mat, på *Møtestedet* som er Kirkens Bymisjons kafé for rusavhengige i Oslo, gjennom møter med asylanter som søker juridisk hjelp og så videre. Men også hos Kirkens Bymisjon finnes det forbehold og begrensninger knyttet til å hjelpe innvandrere uten lovlig opphold. Selv om de fleste av virksomhetene innen Kirkens Bymisjon er lavterskeltilbud som inkluderer papirløse, er dette mer problematisk for andre deler av virksomheten. Restriksjoner skyldes at virksomheten enten er en del av spesialisttjenesten, som krever gyldige papirer eller fordi det aktuelle helsetilbudet bare gjelder gitte geografiske områder. Uten oppholdstillatelse som innebærer lokal tilhørighet til en bestemt kommune hvor det aktuelle helsetilbudet gjelder, vil papirløse i tilfellet bli ekskludert.¹⁰⁴

Rapporten *Papirløse migranter* er et ledd i Kirkens Bymisjons arbeid de senere årene for å øke bevisstheten og skjerpe diakonal innsats rettet mot papirløse innvandrere, og representerer et tillegg til den mer generelle innsatsen som skjer i bredden av ulike tiltak og møtesteder. Rapporten har skapt et viktig grunnlag for å danne konkrete tiltak for de papirløse. Arbeidet med rapporten har resultert i opprettelsen av et helsesenter for papirløse i Oslo, som er et slikt karitativt tiltak.¹⁰⁵ Helsesenteret er et helsetiltak for papirløse som er støttet av Mellomkirkelig råd og drives i samarbeid med Røde Kors.¹⁰⁶ Før helsesenteret ble etablert, skilte Norge seg ut fra andre europeiske land ved ikke å ha

103 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Verdidokument 2009* (URL).

104 Ottesen 2008:19 (URL).

105 Ottesen 2008 (URL).

106 Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

noen konkrete tiltak for papirløse, verken fra det offentlige eller det frivillige hjelpeapparatet.¹⁰⁷

Menneskerettighetene gjelder også for papirløse

I rapporten *Papirløse migranter* fastslås det at også papirløse har rettigheter – FNs internasjonale menneskerettighetskonvensjoner gjelder også for papirløse. Selv om papirløse innvandrere har færre rettigheter ifølge norsk lov og praksis enn det norske borgere har, betyr ikke det at papirløse står uten grunnleggende rettigheter. Rapporten hevder at Norge i hovedsak har ratifisert samtlige internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, og at det må skilles mellom rettigheter knyttet til statsborgerskap og de universelle menneskerettighetene. Menneskerettighetene gjelder for alle mennesker, og ifølge en Amnestyrapport fra 2006 har «alle migranter, uavhengig av status, rett til helse, utdanning, et adekvat sted å bo og rett til å arbeide og rettigheter i arbeidet».¹⁰⁸ I Amnestyrapporten påpekes det imidlertid at det er frykten for å få offisiell oppmerksomhet og å bli avslørt som skaper problemer for papirløse i forhold til å vende seg til myndighetene for hjelp. Dette er med å bidra til at papirløse ikke får den hjelpen de på grunnlag av menneskerettighetene egentlig har rett på. Dette er også en erfaring Kirkens Bymisjon i Oslo sitter med – at det for papirløse er mye frykt knyttet til det å søke hjelp, en frykt for å bli oppdaget og deportert.¹⁰⁹

Papirløses rett til helsehjelp

I forhold til hvorvidt papirløse har rettigheter i Norge, tar Kirkens Bymisjons rapport opp spørsmålet om papirløse har rett til helsehjelp. I henhold til pasientrettighetsloven har papirløse innvandrere rett til akutt helsehjelp, øvrige rettigheter for denne gruppen finnes kun for barn. Et annet unntak er ved smittsomme sykdommer, da alle som befinner seg i Norge har ved lov rett til behandling av smittsomme sykdommer uavhengig av oppholdsstatus, ifølge smittevernloven.¹¹⁰

107 Ottesen 2008: 30 (URL).

108 Ottesen 2008:31 (URL).

109 Ottesen 2008:10 (URL).

110 Ottesen 2008:15-16 (URL).

Hva som defineres som akutte behov for behandling knyttet til retten og den etiske plikten til å hjelpe, innebærer en utfordring for hver enkelt lege og må ifølge Bymisjonens rapport vurderes opp mot hvem som skal betale regningen. Papirløse må selv betale for helsehjelp utover akutt hjelp, da de ikke er en del av norsk folketrygdesystem hvor en må ha inntekt og betale skatt for å få dekket helsehjelpen. Hvem som skal ta regningen for behandling av papirløse som ikke kan betale for seg, vil ifølge rapporten arte seg som et dilemma for den enkelte lege og helsepersonell.¹¹¹

Kirkens Bymisjon ved generalsekretær Sturla Stålsett etterlyser overfor myndighetene at det må endres på reglene for papirløse, slik at de samsvarer med de rettighetene denne gruppen faktisk har i forhold til menneskerettighetene. Norske myndigheter må legge til rette på en måte som gjør det praktisk mulig å hjelpe papirløse innvandrere, og som innebærer å finansiere denne hjelpen. Det offentlige må ta sitt ansvar, ikke bare for å behandle, men også for å få oversikt over helsen til de papirløse av hensyn til folkehelsen, mener Stålsett. Kirkens Bymisjon står sammen med Legeforeningen og Røde Kors om at helselovgivningen må endres slik at den i tråd med pasientrettighetsloven er lik for alle, slik at det blir tilrettelagt for papirløse å få tilgang til nødvendig og øyeblikkelig helsehjelp.¹¹²

Kirkens Bymisjon begrunner papirløses rett til helsehjelp ut fra de internasjonale menneskerettighetene, norsk lov og den humanitære plikten det er å hjelpe.¹¹³ Menneskeverdet og hensynet til den enkeltes liv og helse kommer foran gyldige papirer for oppholdstillatelse, mener Bymisjonen. Generalsekretær Sturla Stålsett påpeker at de internasjonale menneskerettighetskonvensjonene som Norge har forpliktet seg til og som omhandler hvordan man behandler mennesker i nød, må få praktiske følger her i Norge og ikke bare reduseres til politisk korrekte uttalelser fra norske myndigheter i internasjonale sammenhenger. På vegne av Kirkens Bymisjon i Oslo uttrykker generalsekretæren at "vi kan ikke sitte stille og se på at medmennesker lider og går til grunne" og "dette er ikke et spørsmål om innvandringspolitikk. Dette er et spørsmål om helse og omsorg. Om menneskeverd og menneskerett".¹¹⁴

111 Ottesen 2008:17 (URL).

112 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Helsehjelp til personer uten lovlig opphold* 2009 (URL).

113 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Rett til helse, med eller uten papirer* 2010 (URL).

114 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Rett til helse, med eller uten papirer* 2010 (URL).

Selv om norsk lov forbyr bidrag til ulovlig opphold av innvandrere, mener Kirkens Bymisjon at et åpent helsetilbud ikke bidrar til å forlenge ulovlig opphold.¹¹⁵ Sturla Stålsett mener at regjeringen reduserer papirløse til et asylpolitisk middel, når det oppfordres til å avstå fra å gi helsehjelp til papirløse for å hindre at flere asylsøkere kommer til landet. En slik instrumentell tilnærming er etisk forkastelig med tanke på menneskeverd, mener Stålsett. Mennesket er et mål i seg selv og har en verdi i seg selv, og på dette grunnlaget har alle mennesker rett til helsehjelp, uavhengig av om en har papirer eller ei. Det skal med andre ord ikke måtte være en sammenheng mellom å være lovlig borger og å motta helsehjelp.¹¹⁶

I forbindelse med utlendingsloven har det har blitt uttalt fra politisk hold at det er anledning for humanitære organisasjoner å yte bistand til mennesker som er uten lovlig opphold. Norske kommuner er pliktet til å gi helsetjenester til alle som oppholder seg i kommunen, og FNs barnekonvensjon fastslår at alle barn, uansett juridisk status, har rett til helsetjenester og skolegang.¹¹⁷ Bymisjonen i Oslo henviser til Kristian Andenæs, professor og faglærer i utlendingsrett ved universitetet i Oslo, som mener at både pasientrettighetsloven og internasjonale menneskerettigheter gir mennesker i nød en ubetinget rett til helsehjelp. Norge er på grunnlag av menneskerettighetene pliktige til å gi helsehjelp, men avgrenser seg fra denne plikten, mener Andenæs.¹¹⁸

Stålsett karakteriserer situasjonen med flere tusen papirløse som ikke mottar helsehjelp som et problem som ikke bare gjelder innvandrerne selv – det dreier seg også om et folkehelseproblem. Flere alvorlige og smittsomme sykdommer blir ikke behandlet. Dette er ikke bare et problem for gruppen med papirløse, men potensielt sett også et helseproblem for alle.¹¹⁹

Opprettelsen av helseklinikken for papirløse

Kirkens Bymisjon valgte på grunnlag av rapporten *Papirløse migranter* å starte et helsesenter for papirløse i oktober 2009.¹²⁰ Opprettelsen er som tidligere nevnt et

115 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Ikke ulovlig med helsetiltak for papirløse* 2010 (URL).

116 Kirkens Bymisjon i Oslo: Fagseminaret *Papirløs helse* 2011.

117 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Ikke ulovlig med helsetiltak for papirløse* 2010 (URL).

118 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Ikke ulovlig med helsetiltak for papirløse* 2010 (URL).

119 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Rett til helse, med eller uten papirer* 2010 (URL).

120 Kirkens Bymisjon i Oslo: Fagseminaret *Papirløs helse* 2011.

samarbeid med Røde Kors. Sammen eier, styrer og finansierer de to organisasjonene dette helsesenteret. Det er likevel Kirkens Bymisjon som har ansvaret for selve driften.¹²¹ Tilbudet gjøres kjent via jungeltelegraf, gjennom media og gjennom skriftlig informasjon på helsestasjoner og sykehus.¹²² All helsehjelp er gratis, og alle som kommer skal få hjelp uavhengig av alder, kjønn, religion, legning, kulturell bakgrunn eller politisk tilhørighet.¹²³ Senteret tilbyr enkle behandlinger og konsultasjoner, og i tillegg er det etablert et nettverk av spesialisert helsepersonell utenfor klinikken på helsesenteret som kan ta imot mer alvorlige sykdomstilfeller som krever henvisning.¹²⁴

Målsetningen med helsesenteret er å dekke behov for helsehjelp blant de tusenvis av papirløse som oppholder seg ulovlig i Norge. Dette er mennesker som er redde for å oppsøke offentlige helsetilbud i frykt for å bli sendt ut av landet. Målet er at helsesenteret etter hvert skal gjøre seg selv overflødig, ved at papirløse blir tatt hånd om av offentlig helse. Men ifølge Bymisjonen i Oslo er det en lang vei å gå for at dette skal skje, og per januar 2011 er målet langt fra nådd. Senteret hadde ved dette tidspunktet ca. 2,3 stillinger og om lag 100 frivillige. Arbeidet kan karakteriseres som en sosial helsedugnad, ifølge Stålsett.¹²⁵

4.3 KIA – Kristent interkulturelt arbeid

KIA er en annen diakonal organisasjon som jobber i forhold til å imøtekomme innvandrere og deres behov i Norge. I dette kapittelet gis det en presentasjon av hvordan organisasjonen beskriver seg selv og forstår sin egen innsats i forhold til arbeidet med innvandrere. Tiltakene og eksemplene som presenteres er alle hentet fra KIAs avdeling i Oslo.

121 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Mange vil jobbe frivillig på helsesenter for papirløse* 2010 (URL).

122 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Mange vil jobbe frivillig på helsesenter for papirløse* 2010 (URL).

123 Kirkens Bymisjon i Oslo: *Mange vil jobbe frivillig på helsesenter for papirløse* 2010 (URL).

124 Kirkens Bymisjon i Oslo: Fagseminaret *Papirløs helse* 2011.

125 Kirkens Bymisjon i Oslo: Fagseminaret *Papirløs helse* 2011.

KIAs innsats blant innvandrere og asylsøkere

KIA er ifølge organisasjonens regionleder i Oslo, Rune Fiskerstrand, den største organisasjonen som arbeider på innvandringsfeltet i Norge.¹²⁶ KIA definerer seg selv som en diakonal grasrotorganisasjon som arbeider for å formidle Guds kjærlighet og frelse til alle mennesker. Dette forvalteransvaret knytter organisasjonen til Bibelen og *de oldkirkelige trosbekjennelser*. I handlingsplanen av 2009 refereres det til uttrykket *KIAs lov*, som blir brukt for å beskrive hvordan KIA som organisasjon skal møte mennesker med en tilnærming preget av likeverd, omsorg og vennskap – uavhengig av etnisk, religiøs eller kulturell bakgrunn. Det forutsettes at alle som arbeider i organisasjonen, både ansatte og frivillige, må følge *KIAs lov*.¹²⁷

Ifølge organisasjonens statutter ønsker KIA å formidle ansvarsforståelse knyttet til å kontakte og inkludere innvandrere i lokale menigheter, ved å både være evangeliserende og en diakonal organisasjon. Det diakonale arbeidet til KIA beskrives som omsorg for hele mennesket. Målet ifølge organisasjonen er å skape medmenneskelig kontakt mellom nordmenn og innvandrere, et mål som skal nås ved å legge til rette for ulike møtepunkter og arrangementer. Organisasjonens statutter har også et eget punkt for samfunnsdiakoni: KIA skal hjelpe innvandrere til "å finne seg best mulig til rette i det norske samfunnet".¹²⁸ KIA ønsker å være undervisende og holdningsskapende for menighetene i møte med innvandrere.¹²⁹

KIA ser på egen innsats som en viktig ressurs i arbeidet for det flerkulturelle Norge, ifølge handlingsplanen. I arbeidet for integrering ønsker KIA å fremme flerkulturelt fellesskap og diakonal innsats, både innad i menighetene og ut mot samfunnet. Her er det hovedsakelig samarbeidet med egne medlemsorganisasjoner og samarbeidsmenigheter som prioriteres. Ifølge handlingsplanen skal KIAs arbeid utføres ved å myndiggjøre menighet og samfunn "... til å arbeide for at mennesker, uansett bakgrunn, blir akseptert og får tilhørighet i sitt nærmiljø".¹³⁰ Det skal også skje gjennom å stimulere til økt kunnskap om ulike kulturer, for å forbygge rasisme og diskriminering av innvandrere.

126 Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Oslo 2010.

127 KIA: Handlingsplan for KIA 2007.

128 KIA: Statutter for KIA, landsmøte i Trondheim 2007.

129 KIA: Statutter for KIA, landsmøte i Trondheim 2007.

130 KIA: Handlingsplan for KIA 2007:1.

Budskapet er at det flerkulturelle samfunnet snarere er en berikelse enn et problem som må løses. I tillegg til å myndiggjøre menighet og samfunn i forhold til integreringsarbeid, jobber KIA også med å utfordre innvandrere til selv å bli delaktige i lokalsamfunnet.¹³¹

Diakonale tiltak – KIA Oslo

I organisasjonens handlingsplan påpekes det at organisasjonen arbeider diakonalt ut fra lokale behov, og kan ta initiativ til ulike diakonale prosjektarbeid i den aktuelle regionen.¹³² KIAs arbeid er delt inn i åtte regioner. I forhold til de åtte regionene som KIAs arbeid strekker seg over, mener KIA-leder i Oslo, Rune Fiskerstrand, at arbeidet i Oslo står i en særstilling på grunn av sitt driftsmessige omfang. To av tiltakene til KIA avdeling Oslo – norskkurs for innvandrerkvinner og barnehagedrift – utgjør omtrent halvparten av de økonomiske midlene som brukes i KIA på landsbasis.¹³³

Norskkurset blir sett på som en spesielt viktig del av arbeidet for integrering av innvandrere. Grunnleggende språkkunnskaper er fundamentalt for å kunne være i stand til å klare seg i et nytt land. Derfor er norskkurset et viktig verktøy for å fremme integrering blant muslimske innvandrerkvinner, mener Fiskerstrand. Regionlederen påpeker at norskkurset har eksistert i mer enn 35 år. Allerede før Oslo kommune startet med norskkurs for denne gruppen, var KIA i gang med på kurse hjemmевærende kvinner i norsk. For kvinner som ofte bare blir sittende hjemme uten anledning til å lære seg norsk på andre måter, er det spesielt nødvendig med norskkurs. Da kurset ble startet i 1974 var det nettopp ut fra dette behovet for norskundervisning til hjemmевærende kvinner, fordi man mente at disse var ekstra utsatt for å falle utenfor samfunnet.¹³⁴

Andre diakonale tiltak i KIA Oslo er norsktreningskafé og flerkulturelle gospelkor, også kalt lovsangskor.¹³⁵ Ifølge handlingsplanen fra 2009 skal det satses på de flerkulturelle gospelkorene, og til nå ha KIA flerkulturelle gospelkor i Kristiansand, Oslo, Stavanger og Skien. Målet er imidlertid å få utvidet tilbud til alle regionene.¹³⁶ Korvirksomheten presenteres som et viktig satsningsfelt for KIA også i tiden fremover. "Vi vil arbeide videre

131 KIA: Handlingsplan for KIA 2007.

132 KIA: Handlingsplan for KIA 2007.

133 Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Osb 2010.

134 Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Osb 2010.

135 Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Osb 2010.

136 KIA: Handlingsplan for KIA 2007.

for å utvikle dette konseptet som vi kaller for 'PractiSING for Heaven' (med bakgrunn i Åpenbaringen om at det i himmelen skal være et lovsangskor hvor 'alle nasjoner og tungemål' skal være representert.)", heter det i handlingsplanen.¹³⁷ Korene er et flott eksempel på hvor positivt det er å møtes rundt noe felles på tvers av kultur og religion, selv om korene har en klar kristen profil, mener Rune Fiskerstrand.¹³⁸

Kafé Ichtys som drives av KIA Oslo har også norskkurs i forbindelse med kafeen, for de som ønsker det. Kurset er oppe i hundre elever, sier Fiskerstrand. Ut fra kafeen arrangeres det også forskjellige aktiviteter som eksempelvis volleyball, aketurer, båtturer osv. Det samarbeides også med Løren asylmottak, gjennom en egen friluftsfotballgruppe, der en skaper et miljø også for dem som bor på mottak.¹³⁹

Rune Fiskerstrand påpeker at hensikten med de ulike tiltakene som KIA arrangerer for innvandrere er å skape naturlige, sosiale møtesteder mellom nordmenn og innvandrere. Målet er at det skal oppstå vennskaplige relasjoner og spontane møter som ikke er avhengig av arrangerte aktiviteter i regi av KIA, slik det er uttrykt i handlingsplanen: "... å bygge nettverk og vennskap mellom mennesker med ulik bakgrunn".¹⁴⁰ Begrepet *møtested* er et nøkkelord for å forstå KIAs engasjement, mener Fiskerstrand.¹⁴¹

Enkeltoppfølgning av asylanter

I tillegg til å drive en rekke konkrete integreringstiltak, blir KIA også oppsøkt av asylanter som har fått avslag og trenger hjelp i forhold til oppholdstillatelse. Ifølge Fiskerstrand opplever ofte de ansatte på hovedkontoret i Oslo at asylsøkere henvender seg til KIA som en siste mulighet etter avslag på opphold, og med en holdning av at alt annet håp er ute. Han kan fortelle at selv om det er et aspekt som ikke er direkte definert i arbeidsbeskrivelsen, hjelper og støtter de likevel mennesker i enkeltsaker. Det er spesielt kristne konvertitter som søker hjelp. Oppfølgingen innebærer å sette seg inn i den enkeltes sak gjennom individuelle samtaler og ved å tenke alternative løsninger, og på den måten finne ut av hva en konkret kan gjøre for å hjelpe den enkelte. Ifølge Fiskerstrand hjelper KIA i noen tilfeller asylsøkeren med nye klager til UNE, med å bistå asylanten med

137 KIA: Handlingsplan for KIA 2007:2.

138 Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Osb 2010.

139 Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Osb 2010.

140 KIA: Handlingsplan for KIA 2007.

141 Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Osb 2010.

advokathjelp og å gi vedkommende støtte ved å gå sammen med vedkommende til advokat. I møte med advokat fungerer gjerne den ansatte fra KIA som en kulturtolk mellom asylanten og advokaten. Noen ganger vurderer KIA sivile rettsaker som en mulig løsning. Men siden slike rettsaker er veldig dyre, hjelper KIA i tilfellet med å mobilisere ulike privatpersoner til å hjelpe til med økonomisk støtte for å dekke saksomkostningene.¹⁴²

Oppsummeringsvis kan en si at kirken fra sentralt hold utøver en flersidig diakonal samfunnsinnsats i møte med asylanter og innvandrere. Dette innebærer det jeg har valgt å definere som politisk påvirkningsarbeid og et holdningsskapende arbeid der grasrota er målgruppen. Kirkens Bymisjon i Oslos fokus på papirløse innvandrere vitner både om et karitativt og et politisk engasjement, mens arbeidet i KIA Oslo presenteres som et omfattende, rent karitativt arbeid. I neste kapittel, som er oppgavens drøftedel, går jeg nærmere inn på de tre aktørene ved å vurdere hver enkelt og deretter presentere en sammenligning av likheter og forskjeller.

Kapittel 5: En verdibærende stemme i samfunnet – diakonal innsats i forhold til asylanter og innvandrere

For å kunne gi en diakonifaglig vurdering av hva som særpreger innsatsen i forhold til asylanter og innvandrere, sammenligner jeg med utgangspunkt i analysedelen de tre aktørenes selvforståelse og innsats – henholdsvis kirken sentralt ved Mellomkirkelig råd, Kirkens Bymisjon og KIA. Vurderingen gjøres, som nevnt innledningsvis, i lys av problemstillingens andre del, hvor jeg i den forbindelse stiller et tilleggsspørsmål: *Lever de tre aktørene opp til det kristne menneskesynet, bibelske motiv og diakonale verdier i sin innsats for asylanter og innvandrere i Norge i dag – og er denne innsatsen forenlig med den lutherske toregimentslæren?*

¹⁴² Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Oslo 2010.

For å kunne gi et tilstrekkelig svar, problematiseres innsatsen hos de tre aktørene i lys av Angells teori om diakoni som verdiformidlende røst i samfunnet. I min vurdering har jeg valgt konsekvent å bruke det mer dagligdagse uttrykket *stemme* i stedet for *røst*.

I siste del av oppgavens drøfting gjør jeg en diakonifaglig vurdering av toregimentslæren i forhold til diakonal samfunnsinnsats. Spørsmålet jeg stiller er om engasjementet er forenlig med den lutherske toregimentslæren. Jeg ser nærmere på hvordan toregimentslæren kan tolkes og forstås i lys av et diakonifaglig perspektiv. Måten en tolker toregimentslæren på, kan være avgjørende i forhold til om politisk innsats fra diakonalt hold anses som legitim eller ei.

5.1 Sterke og svake sider hos tre diakonale aktørene

Sentralkirkelige organer i Den norske kirke

Etter å ha jobbet med dokumentene fra sentralkirkelig hold, har jeg blitt positivt overrasket over det omfattende engasjementet som Kirken viser overfor asylanter og innvandrere. Innsatsen fra sentralt hold gjennom sosialetiske uttalelser, både fra Bispemøtet og Kirkemøtet samt konkret påvirkningsarbeid fra Mellomkirkelig råd, gir et tydelig bilde av Kirkens syn og verdier når det gjelder spørsmål vedrørende asyl og integrering. Engasjementet vitner etter min oppfatning om selvbevissthet knyttet til tema, og prioriteringen av de ressursene det har krevd å forfatte aktuelle dokumenter tilsier at innsats for asylanter og innvandrere er viktig og av høy prioritet for Kirken. I samtlige av dokumentene jeg har analysert var det lett å kjenne igjen det kristne menneskesynet som fordrer til vern om hvert enkelt menneske og de bibelske motivene for å hjelpe den fremmede og innflytteren. Det utgjør diakonale verdier som sammenfaller med de internasjonale menneskerettighetene, og er en drivkraft bak Kirkens arbeid for denne gruppen.

Gjennom politisk diakonal innsats viser Kirken sentralt både vilje og evne til å påvirke i det offentlige rom, ved å ta opp kampen for rettferdighet i tilfeller hvor det avdekkes åpenbar dissonans mellom Kirkens egne verdier og verdiene slik de uttrykkes i det offentlige. Et godt eksempel er Mellomkirkelig råds innsats i forhold til UNEs praksis. Mellomkirkelig råds arbeid for trosforfulgte illustrerer hvordan Kirken som

verdiformidler bidrar til endring av en praksis som den mener er på kollisjonskurs både med Kirkens diakonale verdier og de internasjonale menneskerettighetene. Gjennom arbeidet voktes egne diakonale verdier ved å problematisere hva som skal til for at et menneske skal bli kvalifisert som trosforfulgt. Dette kommer fram i det at kriteriene blir senket til et mer realistisk nivå, noe som i større grad ivaretar den enkeltes sikkerhet. Det faktum at utlendingsloven ble endret i hensynet til religiøst forfulgte, er et konkret eksempel på at diakoniens stemme blir hørt i offentligheten, og at slikt påvirkningsarbeid nytter.¹⁴³ I lys av Angells teori om diakoniens uttrykk i det offentlige rom, viser Kirken seg gjennom Mellomkirkelig råds involvering i UNE seg som en nødvendig verdiformidler.

At arbeidet for dagens fremmede og innflyttere (asylanter og innvandrere) er viktig for Kirken, kommer også i fram i det holdningsskapende arbeidet som kontinuerlig utføres av Mellomkirkelig råd i forhold til integrering av innvandrere. Det holdningsskapende arbeidet rettet mot menighetene kan endre holdninger på lokalt menighetsplan innad i Kirken hvis verdiene får slå rot og blir etablert. Deler av dette arbeidet går blant annet ut på å gi relevant informasjon ut til menighetene og tilby bistand ved behov og med konkrete råd til hver enkelt menighet. Til eksempel er oppfordringen i brevet *Da jeg trengte en neste, var du der?*¹⁴⁴ Budskapet i brevet bør gjelde alt fra ansatte til frivillige og den enkelte menighetsmedlem. Effekten av slik informasjon, hvor hensikten er å virke holdningsskapende, kan som kjent ikke garanteres eller måles uten omfattende empiriske undersøkelser.

Brevet *Da jeg trengte en neste, var du der?* utfordrer til konkret innsats på det lokale plan til å utøve en diakonal, gjestfri holdning og bli kjent med innvandrere, men også til å påvirke lokale politikere. For at en slik utfordring fra sentralt hold skal bli møtt, kreves det ut fra min diakonalfaglige vurdering myndiggjorte diakoner som kan lede et slikt karitativt arbeid på det lokale menighetsplan. En myndiggjøring av diakonene er en måte å sikre at også det konkrete lokale arbeidet for innvandrere og asylanter blir ivare tatt på en tilfredsstillende måte. Det dreier seg om et arbeid som hovedsakelig vil være karitativt, men som samtidig heller ikke bør begrenses til det rent karitative. Det er nødvendig at menighetens diakon har en god skriftlig og muntlig fremstillingsevne og

143 Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

144 Se delkapittel 4.1.

blir istandsatt til å påvirke på det lokalpolitiske plan gjennom å uttale seg i media og andre aktuelle samfunnsarenaer.

Politisk og karitativ sammenheng – i tråd med diakoniplanen

For bedre å forstå forholdet mellom den politiske og den karitative diakonien i Kirken, har det vært spesielt lærerikt å bli bedre kjent med Kirkens organisasjonsstruktur. Det som har vært klargjørende for min forståelse, er den spesifikke rollefordelingen av hvem som fokuserer på hva. Kirken sentralt ved Mellomkirkelig råd, som jobber med innvandrings- og integreringsfeltet, har ikke rollen som karitativ aktør, og det er heller ikke en rolle kirken sentralt sett er ment å ha sett i lys av hvordan Den norske kirke har valgt å organisere seg.¹⁴⁵ Det karitative arbeidet i Kirken er forbeholdt menighetene og dreier seg om de konkrete diakonale oppgavene og behovene som hver lokal menighet møter på. Men for å kunne virke som en troverdig verdiformidlende stemme i samfunnet, er det viktig at konkret karitativt arbeid er koblet tettere sammen med og underbygger offentlige ytringer.

For å formulere hvordan kirken skal kunne imøtekomme Angells teori og ta diakonien i samfunnet på alvor, vil det derfor være hensiktsmessig å se nærmere på hvordan en sammenheng mellom det karitative og det politiske arbeidet kan tydeliggjøres i Kirkens arbeid for asylanter og innvandrere. I den sammenheng kan det også være relevant å styrke båndene mellom den diakonale innsatsen i Kirken sentralt, og innsatsen i lokalmenighetene, for at Kirken skal kunne fremstå med en tydeligere diakonal stemme i det norske samfunnet. Målet diakonifaglig sett er at Kirken som diakonal aktør skal kunne bli mer funksjonell som en troverdig verdiformidler ved å sette asylanter og innvandrere på agendaen.

Verdiene eller budskapet som formidles, er som Angell påpeker de samme både gjennom den politiske og den karitative diakonien, som kun er to ulike forskjellige former for formidling. Men effekten av budskapet kan bli styrket hvis det er en tettere sammenheng mellom de to formene, ifølge Angell. Det vil si at de offentlige uttalelsene fra Kirken vil ha mest tyngde når de kombineres med karitativt arbeid. Kirkens

¹⁴⁵ Se delkapittel 4.1.

diakonale innsats i forhold til asylanter og innvandrere kan derfor vurderes som mangelfull, med tanke på at det fremgår en avstand mellom den politiske og den karitative diakonien i Kirken. For eksempel vil solidariske ytringer angående bedre integreringspolitikk lett stå igjen som tomme ord, hvis det ikke foreligger et konkret karitativt arbeid for denne gruppen.¹⁴⁶

Etter mitt skjønn virker Kirkens diakonale innsats solid på det sentralkirkelige plan. Men slik situasjonen er per i dag, vet vi imidlertid for lite om hvor mye diakonal innsats som utføres i lokalmenighetene. Dette viser at Kirken har et betydelig potensial når det gjelder å skape tettere sammenheng mellom engasjementet på sentralt og lokalt nivå, slik at det diakonale arbeidet rettet mot asylanter og innvandrere ikke blir opp til hver enkelt menighet. Det er på det lokale plan at Kirkens verdier gjennom diakonal innsats virkelig kan bli synlig og konkret og kunne legge til rette for integrering og samtidig understreke Kirkens verdimeslige holdninger. Skal vi tro Angell, vil økt omfang av lokal karitativ innsats for asylanter og innvandrere også øke Kirkens troverdighet idet Kirkens representanter, som i dette tilfellet er diakoner, uttaler seg i det offentlige ordskiftet.

For at diakoniplanen skal kunne være mer enn bare ett av flere plandokument, og i stedet settes ut i praksis og definere Kirkens diakoni, er det viktig at den karitative diakonien kan ses i sammenheng med den politiske. Samtidig må det legges til rette slik at diakoni i møte med asylanter og innvandrere blir praktisk gjennomførbart for hver enkel lokalmenighet. Skal en tro Angell bør offentlige uttalelser gjennom aktuelle sentralkirkelige dokumenter ikke stå på egne bein, men reflektere det karitative arbeidet som allerede skjer ute i menighetene – dette for at diakoniens verdibærende funksjon som samfunnsstemme i møte med asylanter og innvandrere skal kunne bli klarere. Ytterligere refleksjon rundt diakoniplanen og hva man skal karakterisere som diakonalt, vil kunne bidra til å styrke diakonal innsats og selvforståelse på alle nivå i Kirken og kan skape en ny diakonal selvforståelse som ligger tettere opp til diakoniplanens brede og dagsaktuelle definisjon av hva diakoni kan være. Kloster i Mellomkirkelig råd kommenterte under intervjuet at han ser for seg en ny generasjon med diakoner som er opptatt av innvandring og integrering.¹⁴⁷ Diakonien skal ikke bare begrenses til å gjelde omsorgsarbeid i menigheten, men er ment å strekke seg utover til

¹⁴⁶ Se delkapittel 3.2.

¹⁴⁷ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

også å gjelde samfunnsengasjement, som inkluderer innsats for asylanter og innvandrere både ved det sentralkirkelige offentlige ordskiftet og gjennom lokalt karitativ arbeid.¹⁴⁸ En slik nytenking vil kunne skape større nærhet til diakonene som er ledere for arbeidet i menighetene, et arbeid som bør innbefatte asylanter og innvandrere i menighetens lokalsamfunn. Ved å myndiggjøre diakonene på det lokale plan og skape en bevisstgjøring i forhold til asylanter og innvandrere, vil det skapes en kortere vei fra teori til handling, som igjen vil gagne målgruppen.

Det er ikke bare de sentralkirkelig ansatte, men også hver enkelt diakon som ideelt sett burde være i stand til å uttrykke seg og stå opp for rettferdighet og verne om menneskeverdet. For Kirken vil en styrking av diakonien på innvandringsfeltet innebære at diakonene rundt om i menighetene må myndiggjøres til å ta de utfordringene som økt innvandring fører med seg – for at Kirken, i lys av relevante etiske utfordringer, skal kunne bli den stemmen i det norske samfunnet som Angell beskriver. En myndiggjøring av diakonene innebærer tilstrekkelig opplæring av hver enkelt diakon med hensyn til bevisstgjøring i møte med samfunnet. Her har innføringen av master i diakoni allerede gitt et viktig løft. For institusjonene som utdanner diakoner er det viktig at arbeid rettet mot asylsøkere og innvandrere er en del av tematikken under utdanningen. I tillegg kan det være et effektivt trekk å integrere kunnskap fra fagfelt med bred kunnskapstygde innen tverrkulturell kommunikasjon inn i diakonutdanningen. En diakon må kunne uttale seg om verdispørsmål samt skape konkrete muligheter til karitativ innsats gjennom ulike prosjekter og tiltak for asylanter og innvandrere. Dette mener jeg vil føre til bedre funksjonalitet ute i feltet med tanke på å iverksette agendaen satt fra sentralkirkelig hold. Å styrke diakoniens stilling vil etter min vurdering være et naturlig valg for å iverksette, tydeliggjøre og ansvarliggjøre hver enkelt menighets samfunnsansvar overfor asylanter og innvandrere.

Et annet grep som kan bidra til å styrke Kirkens diakonale innsats for asylanter og innvandrere, er forskning. Det blir gjort relativt sett lite forskning innen diakonifaglige kretser, og diakonifaglig forskning er historisk sett kommet i skyggen av teologisk forskning. Dette mener jeg er uheldig med tanke på at diakonien er en såpass viktig del av Kirkens vesen og virke både innad i menighetene og ikke minst som ambassadør ut mot samfunnet. Hvis Kirken skal bli synligere og enda mer bevisst sin rolle som

¹⁴⁸ Den norske kirke: Plan for diakoni 2008 (URL).

samfunnsaktør, bør sentralkirkelige organer stimulere de diakonale fagmiljøene gjennom å legge til rette for økt omfang av forskning – da spesielt forskning rettet mot innvandringsfeltet. Forskningsbaserte undersøkelser på lokalplan i Kirken er eksempelvis viktig for å gi et klarere bilde av det diakonale arbeidet ute i lokalmenighetene. Slik forskning vil også gi signaler innad i kirken om viktigheten av å arbeide diakonalt med asylanter og innvandrere. Som nevnt er det per dags dato ikke gjort noe slik dyptgående kartlegging over den lokale innsatsen for denne samfunnsgruppen.¹⁴⁹ Diakoniens samfunnsnytte bør ikke undervurderes og neglisjeres, men i stedet forskes på. Resultatene av økt forskningsinnsats er ikke bare viktig for Kirken, men vil også være av interesse for den norske velferdsstaten. For Kirken er slik forskning viktig for å bedre forutsetningene for Kirkens mange diakonale samfunnsoppgaver. For velferdsstaten vil det være av interesse fordi kunnskapen og kompetansen som diakonifaget innebærer, vil kunne bidra til at våre nye landsmenn blir bedre ivaretatt og integrert i det norske samfunnet.

Slik jeg vurderer Kirkens innsats på integrerings- og asylfeltet, kan den i lys av diakoniplanen og i sin helhet vurderes som diakonal både på det politiske og det mer karitative plan. Et tankekors er likevel om ikke det bør komme tydeligere fram i Kirkens språkbruk i aktuelle dokumenter. En diakonal fagterminologi bør komme tydeligere fram i dokumentene fra sentralkirkelig hold, med en mer eksplisitt beskrivelse av Kirkens engasjement for asylanter og innvandrere som et diakonalt anliggende. Det er etter min vurdering bemerkelsesverdig at det ikke er naturlig å definere Kirkens arbeid på innvandringsfeltet som et selvstendig diakonalt anliggende i større grad. Med tanke på hvordan diakoni defineres i diakoniplanen, burde det etter mitt skjønn være naturlig å kalle både Kirkens politiske og karitative diakonale virkefelt med sitt rette navn. Det overrasker meg at diakoni bare en sjelden gang eksplisitt blir nevnt i dokumentene jeg har analysert fra sentralkirkelig hold.

En omorganisering med hensyn til Kirkens diakonale virke

Det bør vurderes om en omorganisering i lys av den ovennevnte drøftningen av Kirkens diakonale innsats kan være en nødvendig vei å gå for å styrke diakoniens virke i møte med asylanter og innvandrere i fremtiden. En omorganisering av diakonien kan være et

¹⁴⁹ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

nødvendig bidrag for i større grad å sikre at avstanden mellom Kirkens sentrale og menighetenes diakonale innsats på det lokale plan innskrenkes. En viktig forutsetning for dette er et styrket fokus på diakonalfaglig kompetanse både sentralt og lokalt. Sven Thore Kloster påpeker til eksempel at innvandringsfeltet burde legges inn under diakonirådgiver på nasjonalt plan, og ikke forbli hos Mellomkirkelig råd slik arbeidet med asylanter og innvandrere er organisert per i dag.¹⁵⁰ Ulempen med organisasjonsstrukturen i Kirken, er at den bærer med seg en tendens til at diakonifaget – som er en selvstendig faglig disiplin – marginaliseres og blir overlatt til fagpersoner uten diakonifaglig kompetanse. Det er nødvendig at Kirkens diakoni blir ivaretatt av personer med diakonifaglig kompetanse og ikke blir overlatt til å defineres av andre faggrupper, som for eksempel teologer, som ofte mangler tilstrekkelig relevant faglig forståelse når det gjelder diakoni. Det er viktig at det fra sentralt hold kommuniseres med et fagspråk som diakonene ute i menighetene forstår, slik at de i økende grad kan ta eierskap som yrkesgruppe. Derfor vil det være hensiktsmessig å ha flere fagpersoner med diakonifaglig kompetanse i Kirkens sentrale styrende organer som har primæransvar for diakonien. Dette mener jeg vil bidra til en mer funksjonell diakoni i møte med asylanter, innvandrere og andre trengende grupper i samfunnet. Enhver menighet behøver etter mitt skjønn ha en diakon til å lede arbeidet. Dette er et mål som ikke er nådd i dag. Fra et diakonifaglig perspektiv mener jeg at nevnte omorganisering på sentralt og lokalt hold vil kunne bidra til en kortere vei mellom sentralkirkelige plandokumenter og den konkrete diakonale innsatsen både lokalt og sentralt i Kirken.

Kirkens Bymisjons diakonale innsats

Kirkens Bymisjon i Oslos innsats i forhold til papirløse innvandrere vitner også om bevissthet i forhold til egen samfunnsrolle, både som verdivokter og kritiker av det offentlige, når politiske bestemmelser er på kollisjonskurs med diakonale verdier. Det er derfor naturlig å tolke stiftelsens arbeid som et eksempel på diakoni som samfunnsstemme, slik Angell karakteriserer det. Det er i forbindelse med oppstarten av helsesenteret for papirløse innvandrere at funksjonen som verdiformidlende stemme i det norske samfunnet i særlig grad blir aktualisert. I kjølvannet av opprettelsen har Bymisjonen i Oslo gjennom media fått en plattform knyttet til det offentlige ordskiftet

¹⁵⁰ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

om papirløses rettigheter. Måten Bymisjonen har benyttet denne og andre muligheter til å uttrykke seg på i offentligheten, vitner om en sterk bevissthet innad i stiftelsen når det gjelder egen samfunnsrolle.

Karitative gjerninger som viser seg å samsvare med stiftelsens verdigrunnlag, understreker og forsterker troverdigheten knyttet til verdimeslige ytringer i det offentlige, og styrker diakoniens samfunnsrelevans som verdiformidler. Derfor mener jeg, på grunnlag av Angells undersøkelse og gjennom min analyse av Kirkens Bymisjon i Oslos innsats for papirløse innvandrere, at stiftelsen på mange måter er et forbilde som diakonal aktør. Stiftelsen er en tydelig verdiformidlende stemme i det norske samfunnet.

Sammenhengen mellom den karitative og politiske innsatsen i Kirkens Bymisjon i Oslo illustreres særlig tydelig gjennom innsatsen for papirløse. Det er en samfunnsgruppe som, i likhet med hvordan rusmisbrukere blir behandlet i Norge, aktualiserer spørsmålet om menneskeverd på en tydelig måte. Papirløse innvandrere er en gruppe som Bymisjonen i Oslo har jobbet aktivt i forhold til, og som bærer på et enda tydeligere stigma som samfunnsgruppe enn rusmisbrukere. Papirløse er en kategori mennesker med lavest status i samfunnet vårt og som mange ikke vil vedkjenne seg eller hjelpe, i frykt for å gjøre noe ulovlig. Dette aktualiserer spørsmålet om menneskeverd og menneskerettigheter og gjør papirløse til en særlig utfordring for diakonien på grunnlag av diakoniens egenart og selvforståelse. Papirløse faller utenfor velferdssystemet, noe som gjør dem enda verre stilt enn rusmisbrukerne, uten rettighet til beskyttelse og opphold i Norge. Derfor bærer også konkret hjelp til papirløse med seg et enda større grad av kontrovers i offentligheten enn det tiltak for rusmisbrukere gjør. Dette gjør det i neste instans desto viktigere at det finnes både diakonale organisasjoner – slik som Bymisjonen i Oslo – og øvrige organisasjoner som holder sine verdibaserte prinsipper i hevd. Det er viktig at organisasjonene ser forbi det som til syvende og sist egentlig kan sies å være en grunn, pragmatisk asylpolitikk uten etisk holdbarhet.

Spørsmålet om menneskeverd bør ikke bare fordre diakonale aktører og andre menneskerettighetsforkjempere, men også den norske velferdsstaten, med tanke på hvordan asylanter og innvandrere behandles gjennom styrende politiske organ. Jeg mener at Kirkens Bymisjon i Oslo har tatt på seg en nødvendig oppgave i den norske velferdsstaten i forhold til å påse at diakonale verdier og menneskerettighetene i større

grad vedlikeholdes. Her er opprettelsen av helsesenteret for papirløse etter mitt skjønn et kroneksempel på hvordan en diakonal aktør kan fungere som en kritisk stemme i det offentlige rom. Innsatsen for innvandrere og asylanter knyttet til opprettelsen av helsesenteret viser til en diakonal aktør som modig handler på et udekket behov – et behov som tyder på å være symptomatisk i forhold til myndighetenes mangel på etisk bevissthet og handlekraft knyttet til menneskeverd – og da spesielt i forhold til asylanter og innvandrere.

Innsatsen gjennom helsesenteret viser en diakonal aktør som ikke godtar status quo i forhold til papirløses helsesituasjon, og prioriterer både tid og ressurser ved blant annet å fristille prosjektleder Solveig Holmedal Ottesen til å utarbeide rapporten *Papirløse migranter* sammen med Røde Kors.¹⁵¹ Denne rapporten ble så fulgt opp med et konkret tiltak, å starte helsesenteret for papirløse. Tiltaket ble gjennomført på tross av den politiske kontroversen knyttet til det å hjelpe papirløse. Slik nøyde ikke Bymisjonen seg med bare å uttrykke sine meninger om saken, men skapte et konkret karitativt tiltak forbehold papirløse. Handlekraften hos Bymisjonen i Oslo mener jeg kommer til syne gjennom det å se et behov, kartlegge, utføre, og til slutt evnen til samarbeid på tvers av ideologisk ståsted. Evnen til samarbeid med Røde Kors og til å samle frivillige ressurser for å drifte et slikt tiltak er etter mitt skjønn forbilledlig, ikke bare for diakonale, men for samtlige ideelle organisasjoner. Dette er noe jeg for øvrig kommer nærmere inn på under kapitlet om dialog og samhandling.

Slagordet "Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre noe" mener jeg er illustrerende for Kirkens Bymisjon i Oslo sitt arbeid. Det satses ikke på generelle tiltak, i stedet velges det ut et bestemt problemområde eller gruppe, i dette tilfellet papirløses tilgang til helsehjelp. Slik arbeides det konkret gjennom fokusert innsats for akkurat denne gruppen. At Bymisjonen ikke retter arbeidet sitt mot samtlige grupper med asylanter og innvandrere, men avgrenser til papirløse, vurderer jeg som effektivt og en styrke med tanke på å utrette en synlig forskjell.

Når det gjelder Kirkens Bymisjon i Oslos profilering, savnes det likevel en tydeligere og mer eksplisitt forankring i et kristent menneskesyn, i diakonale verdier og i bibelske motiver i møte med det offentlige. Diakonifaglig vurdert kan det rettes et kritisk blikk på

151 Ottesen 2008.

profileringen til stiftelsen, med tanke på diakonal egenart. Spørsmålet mitt er om det diakonale særpreget kommer tydelig nok fram i Bymisjonens arbeid, med tanke på stiftelsens profilering utad, både i offentligheten og i forhold til samarbeidspartnere – og også potensielle samarbeidspartnere som sådan. Det er lite ved de dokumentene jeg har analysert fra Kirkens Bymisjon knyttet til opprettelsen av helsesenteret, eller seminaret på Norges Røde Kors i anledning helsesenterets ettårsjubileum, som tilsier i eksplisitte ordelag at det dreier seg om diakonalt arbeid. I verdidokumentet fra 2010 fremstår stiftelsen riktignok som diakonal, men den diakonale grunnlaget for arbeidet mener jeg kunne med fordel kommet fram i rapporten *Papirløse migranter* og andre offentlige dokumenter. Resultatet av at det diakonale særpreget delvis holdes skjult, kan være at Kirkens Bymisjon bare blir oppfattet som én av flere ideelle organisasjoner som til eksempel Røde Kors og Norsk Folkehjelp. Forøvrig mener jeg ikke at en diakonal organisasjon nødvendigvis gjør et kvalitativt bedre arbeid enn øvrige aktører på feltet, men motivasjonen er en annen, og det får utslag i både arbeidsmåter og virkefelt. En tydeligere presentasjon av Bymisjonen i Oslo sin diakonale egenart kan være med å skape en økt forståelse for stiftelsens diakonale særpreg i møte med offentligheten. Dette er et særpreg som er betydningsfullt i forhold til det faktum at akkurat Kirkens Bymisjon i Oslo er de første til å starte et konkret hjelpetiltak for papirløse i Norge. En tydeligere diakonal profil vil kunne skape forståelse for at helsesenteret har sin bakgrunn i kristen tro og tradisjon, og at dette i stor grad påvirker de verdivalgene som Bymisjonen i Oslo tar. En styrket diakonal profil vil samtidig kunne gi en tydeligere kobling til andre diakonale organisasjoner og menigheter – som er en viktig forutsetning for samarbeid og utveksling av erfaring. For at Kirkens Bymisjon skal kunne fungere som forbilde for andre diakonale samfunnsaktører og diakoner, er et tydelig diakonifaglig språk en forutsetning for å kunne skape samhandling.

At det eksplisitt diakonale er blitt nedtonet i Bymisjonens profilering som samfunnsaktør, er likevel forståelig med tanke på at det viktigste i det diakonale arbeidet er å utrette en forskjell for mennesker, ikke hvilke merkelapper som brukes. Både fra et prinsipielt og pragmatisk perspektiv mener jeg likevel at økt tydelighet vil være tjenlig i et lengre perspektiv, både for å ivareta diakonifaget og det enkelte

menneske, med tanke på muligheter for læring og samhandling med andre diakonale aktører.¹⁵²

KIA – en karitativ diakonal aktør

At KIA profilerer seg som en diakonal grasrotorganisasjon, innebærer en sterk karitativ forståelse av arbeidet, det vil med andre ord si en noe annerledes selvforståelse og arbeidsmåte enn hos Mellomkirkelig råd og Kirkens Bymisjon. Det er naturligvis derfor KIA har sin styrke i det karitative, når det gjelder integreringsfremmende arbeid. I forhold til offentlig politisk engasjement har ikke KIA, etter det jeg har blitt gjort kjent med, noe direkte politisk engasjement utover det å støtte kampanjen *Ingen mennesker er ulovlige*.¹⁵³ Denne mangelen på synlighet i det offentlige, sett i lys av Angells teori, vil kunne vurderes som en svakhet ved KIAs arbeid. Dette med tanke på at symbolverdien som allerede finnes i det karitative arbeidet frarøves muligheten til å bli formidlet utover selve handlingen, slik at arbeidet kan få større ringvirkninger.¹⁵⁴

KIA skiller seg ut fra Kirken og Bymisjonen ved at hele KIAs arbeid er dedikert til ett og samme arbeidsfelt, nemlig å legge til rette for innvandrere og asylanter i Norge.¹⁵⁵ Dette ensrettede fokuset vurderer jeg som en styrke, og medfører en praktisk erfaring og tyngde i møte med asylanter og innvandrere, som jeg anser som unikt på landsbasis.

Det har vært spesielt lærerikt og engasjerende for meg å jobbe med denne organisasjonen, med tanke på at KIAs ulike integreringsfremmende tiltak er så omfattende. Men også på grunn av den nære kontakten som KIA oppnår med mange asylanter og innvandrere, gjennom tilrettelegging av møteplasser for interkulturelle mennesker. KIA er den organisasjonen i landet med det mest omfattende arbeidet på innvandringsfeltet, ifølge organisasjonens leder i Oslo, Rune Fiskerstrand.¹⁵⁶ KIA gjør et viktig og omfattende arbeid med integreringsfremmende tiltak over hele landet. Det dreier seg om et integreringsarbeid som jeg mener er et særdeles viktig bidrag for det norske samfunn.

152 Helsestret drives i samarbeid med Oslo Røde Kors.

153 Kampanjen *Ingen mennesker er ulovlige* u.d (URL).

154 Se delkapittel 3.3.

155 KIA: Handlingsplan for KIA 2007.

156 Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA 2010.

I forhold til å fremstå som diakonal samfunnsaktør, fører det imidlertid med seg en rekke utfordringer for KIA knyttet til at organisasjonen i liten grad synes å gjøre arbeidet kjent utover eget virkefelt. Rune Fiskerstrand sier også noe spøkefullt at KIA er ”Norges best bevarte hemmelighet”, samtidig som de er landets største organisasjon på flerkulturelt arbeid.¹⁵⁷ KIA kan som organisasjon, vurdert i forhold til Angells undersøkelse, utfordres på å bli mer synlig i det offentlige rom med et økt politisk diakonalt engasjement. Med det vil jeg ikke hevde at KIA skal slutte med eller gjøre mindre karitativt grasrotarbeid, tvert imot. Men i henhold til Angells teori, mener jeg at en økt synlighet i offentligheten vil styrke det karitative arbeidet til KIA og øke den verdiformidlende effekten til de ulike karitative tiltakene som allerede finnes.¹⁵⁸ Et styrket fokus på synlighet og politisk diakoni er med andre ord ikke ment å gå på bekostning av karitativt engasjement, men å styrke det allerede eksisterende arbeidet.

Fra et diakonifaglig perspektiv mener jeg at organisasjonen ville vært tjent med å engasjere fagpersoner, som innebærer ansatte med diakonal kompetanse. Dyktige fagpersoner som besitter den nødvendige kompetansen i møte med media, offentlige høringer og debatter vil kunne bidra til en større synliggjøring av KIA som samfunnsaktør. Det finnes, som jeg har vært inne på innledningsvis i avhandlingen, generelt lite skriftlig materiale om KIAs arbeid. Det som finnes er i tillegg, etter min erfaring, vanskelig å få tak i. Selv om organisasjonen ikke er pliktig, mener jeg at KIA bør utarbeide et skriftlig dokument som kan danne en organisasjonsprofil som bærer preg av god og tydelig fremstillingsevne. En faglig begrunnelse for KIAs verdimesseige grunnlag – en presentasjon av organisasjonens omfattende virkefelt samt de ulike integreringsfremmende tiltakene, mener jeg er nødvendig for å kunne fremstå som en synlig og troverdig diakonal aktør i det norske samfunnet. Med et nøye og utførlig skriftlig arbeid kan KIA unngå et internt språk som bare kommuniserer med egne rekker og virker ekskluderende overfor omverden. Etter min vurdering vil økt faglig kvalitet i den skriftlige fremstillingen, kombinert med ytringer i det offentlige som bærer preg av kompetanse på feltet, hjelpe organisasjonen til å bli synlig som en viktig verdibærer i det norske samfunnet. Endringer knyttet til organisasjonens fremstilling vil, som jeg kommer tilbake til senere i drøftingen, også bidra til å styrke KIAs mulighet for økt samhandling med andre diakonale aktører, og skape nye muligheter for

¹⁵⁷ Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA 2010.

¹⁵⁸ Se delkapittel 3.3.

tverrfaglig samarbeid med øvrige aktører på feltet. Jeg mener at en viktig forutsetning for et slikt samhandling nettopp er et løft av organisasjonens diakonifaglige kompetanse. KIA sitter på lang erfaring i arbeid med flerkulturelle, og det vil etter mitt skjønn være et tap dersom andre på samme arbeidsfelt ikke får bedre tilgang til denne erfaringen. Slik jeg vurderer KIA, er tilgangen til faglig kompetanse nødvendig for at organisasjonen skal kunne fungere som en klar verdiformidlende stemme. Jeg anser det som et tap både for nordmenn og innvandrere hvis KIAs viktige og flotte arbeid holdes gjemt og isoleres på grunn av manglende innsats i det offentlige rom.

Jeg mener at KIAs arbeid hemmes av mangel på synlighet og kompetanse knyttet til diakonifaget, både som verdiformidler i det offentlige rom og i forhold til andre diakonale aktører. KIA har mye å hente som diakonal organisasjon i forhold til å bli mer synlig, uten at det nødvendigvis vil gjøre vold mot egen selvforståelse og måloppnåelse. Det vil imidlertid i så tilfelle kreve at nødvendige endringsprosesser igangsettes.

5.2 Aktørenes ulikheter fordrer behovet av tettere dialog og samhandling

De tre diakonale aktørene som oppgaven presenterer, har som vi har sett både sine styrker og svakheter i forhold til å fungere som troverdige verdibærere i det norske samfunn.¹⁵⁹ Både Den norske kirke ved Mellomkirkelig råd og Kirkens Bymisjon i Oslo har begge et tydelig formalisert politisk engasjement. Mens Kirkens engasjement er bredere, er Kirkens Bymisjon tydeligere engasjert for én bestemt gruppe – papirløse innvandrere. KIA, som kun ser på egen virksomhet som et grasrotarbeid, har ikke den samme synlige samfunnsprofilen som de to andre aktørene i det offentlige rom. Samtidig er KIA den aktøren med mest og lengst praktisk erfaring på feltet. Disse ulikhetene er etter mitt skjønn et godt utgangspunkt for samhandling, der en kan lære av hverandre og utnytte hverandres sterke sider. Det er disse mulighetene jeg ønsker å se nærmere på i dette kapitlet.

Med tanke på måten Kirkens Bymisjon i Oslo samsvarer med Angells definisjon av diakoni som samfunnsstemme, anser jeg, som allerede nevnt, stiftelsen for å ha en forbildefunksjon når det gjelder å være en tydelig samfunnsaktør. Samtidig som både Kloster og Fiskerstrand gir honnør til arbeidet i Bymisjonen i Oslo, virker det imidlertid

159 Angell 2009.

som om det er lite samarbeid mellom de tre aktørene.¹⁶⁰ Selv om organisatorisk samarbeid kan være mye å forvente, anser jeg manglende dialog mellom de tre aktørene som et tap både for Kirken og KIA, med tanke på den kompetansen Bymisjonen sitter inne med, både i forhold til samfunnsdiakoni generelt og asylanter og innvandrere spesielt. Det som gjør at jeg vurderer Kirkens Bymisjons arbeid som forbilledlig på feltet, er deres handlekraft og konkrete fokus på papirløse, som både vises gjennom opprettelsen av helsesenteret og prioriteringen av nødvendig tid og ressurser for å kunne utarbeide rapporten som har gjort helsesenteret mulig. En annen grunn er evnen til samarbeid, i dette tilfellet med Røde Kors, samt fremstillingsevnen både skriftlig og muntlig i det offentlige rom, i tillegg til den troverdigheten som skapes gjennom et nært forhold mellom karitativ og politisk diakoni.

Som jeg var inne på i forrige kapittel, savnes det imidlertid en tydeligere diakonal profilering fra Kirkens Bymisjon – på hvilket grunnlag velger stiftelsen å fungere som samfunnsaktør? Jeg mener at det ville være positivt for diakoniens virke i det norske samfunnet om Kirkens Bymisjon mer eksplisitt og enda tydeligere fremhevet hva som særpreger stiftelsen som diakonal aktør.

Kirkens Bymisjon vil kunne styrke sin diakonale egenart ved å gå i en tettere dialog med KIA og Kirken. Etter min vurdering er det ikke mangel synlighet i det offentlige rom som er svakheten til Bymisjonen i Oslo, men mangelen på en tydelig diakonifaglig profilering i møte med offentligheten. Derfor er en tettere dialog med Kirken og KIA ikke bare ønskelig i forhold til å skape en forbildefunksjon, men også for at Bymisjonen i Oslo kan bli mer bevisst viktigheten av å eksplisitt stå fram som en diakonal stiftelse. Slik kan de fremstå tydeligere som én av flere aktører som er tilknyttet og motiveres ut fra en kristen tradisjon. Det mener jeg ville gjort det mulig for Kirkens Bymisjon å ha en forbildefunksjon for andre diakonale organisasjoner som jobber med innvandrere og asylsøkere. Dette vil være vanskelig dersom den diakonale egenarten holdes skjult. Større tydelighet for Bymisjonen i Oslo vil kunne bidra til at en samfunnsbevisst diakoni i større grad blir realitet i Norge og kommer på agendaen både på det generelle plan og spesielt med tanke på asylanter og innvandrere.

¹⁶⁰ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010; intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Oslo 2010.

KIA sitter med lang erfaring på feltet og har bygget opp et solid nettverk spesielt i kristne minoritetsmiljøer. For at Den norske kirkes diakoni skal kunne bli mer operativ på det lokale menighetsplan, og for å gjøre en innsats ut mot asylanter og innvandrere, mener jeg at Kirken sentralt bør kunne vurdere en enda tettere dialog med KIA, da organisasjonen er én av dem som har lengst og mest erfaring og opparbeidet kompetanse i forhold til karitativt arbeid på feltet.¹⁶¹

En tettere dialog med Kirken vil også kunne gagne KIA i forhold til utveksling av erfaring og faglighet. Kirken har et viktig bidrag til å tydeliggjøre hva diakoni skal være, gjennom å legge de faglige premissene. Derfor ville KIA vært tjent med kirkens diakonifaglige kompetanse, for selv å bli en tydeligere diakonal samfunnsaktør. Det kan i denne sammenheng vurderes om ikke begge aktører vil kunne vært tjent med et tettere samhandling og et mer formalisert og tydeliggjort samarbeid enn det som finnes i dag. Det finnes allerede en viss samhandling mellom KIA og menighetene, og det er et uttalt ønske fra KIA sin side å være en ressurs for menighetene.¹⁶² En økende grad av samhandling vil kunne være styrkende med tanke på å dra nytte fra begge aktørenes sterke sider. Et tettere organisatorisk samarbeid bør også vurderes. Et samarbeid der Kirken og KIA gjensidig utveksler erfaring og faglighet, vil både kunne styrke og synliggjøre det diakonale arbeidet i forhold til asylanter og innvandrere, ved å bidra til minsket avstand mellom det karitative og det politiske innsatsen. Sett i lys av Angells teori vil et samarbeid kunne styrke begge aktørenes funksjon som verdibærere, både i forhold til synlighet og troverdighet i det offentlige rom. Et samarbeid mellom Kirkens Bymisjon og KIA vil kunne være fruktbart med tanke på muligheten til å påvirke offentligheten og politikken på området og dermed få tydeligere fram det diakonale særpreg og verdier.

Det finnes etter min vurdering et klart potensial hos nevnte diakonale aktører i forbindelse med å bli synlige verdibærere i det norske samfunnet. De tre aktørene har ulike sterke sider som ved en tettere dialog og samarbeid kan komme samtlige aktører til gode. Derfor mener jeg at et eventuelt samarbeid mellom Kirken sentralt, KIA og Kirkens Bymisjon i Oslo er en unik mulighet til i større grad å leve opp til diakoniens ideal og på den måten fungere som troverdige og tydelig diakonale aktører i det norske

¹⁶¹ Se delkapittel 4.3.

¹⁶² KIA: Handlingsplan for KIA 2007.

samfunn. Det finnes et slagord som sier "sammen er vi sterke", og det oppfordrende budskapet i dette slagordet mener jeg kunne være rettet spesielt mot diakonale aktører på innvandringsfeltet. Mye bra blir gjort, men det finnes også mye uforløst potensial.

5.3 Toregimentslæren - et hinder for politisk diakonal innsats?

Et spørsmål jeg ønsker å få svar på i dette delkapittelet, er om diakonal innsats er forenlig med den lutherske toregimentslæren. Her går jeg ikke inn på hver enkelt av de tre aktørene, men forsøker å tegne et mer generelt bilde av hvordan diakonal innsats kan forstås i lys av toregimentslæren. Slik selve læren er blitt presentert tidligere i besvarelsen, under redegjørelsen av oppgavens teori, aktualiseres spørsmålet om det i det hele tatt er akseptert at Kirken og diakonale organisasjoner tilknyttet Kirken skal kunne ytre seg politisk. Jeg har valgt å drøfte spørsmålet med en tanke om at måten man forstår toregimentslæren i dag, er avgjørende for hvordan man forstår diakonal samfunnsinnsats.

Spørsmålet om hvordan toregimentslæren – som opprinnelig ble utformet på Luthers tid – skal oppfattes i dag, er ikke på noen måte skrevet i stein. Det kan derimot anses som et tolkningsspørsmål som nye generasjoner i fremtidige samfunnskontekster må ta stilling til. Luthersk toregimentslære må forstås ut ifra den tiden læren ble utformet under, og skal ikke ukritisk overføres til vår tid. Slik toregimentslæren ble forstått under luthersk tid, i CA, kan den forstås som en nødvendig polemisering mot pavemakten som Luther og lutherdommen ønsket å ta avstand fra. Kirken befant seg i en annen samfunnsmessig kontekst enn det den gjør i dag. I Norge i dag har ikke Kirken politisk makt på en slik direkte måte som pavekirken hadde da. Derfor mener jeg at toregimentslæren må bli kontekstualisert og tolket inn i dagens samfunn og dagens kirke.¹⁶³ Kirken i Norge i dag er en del av sivilsamfunnet, hvor diakonale aktører kan sette spørsmålstejn og ta til motmæle mot styremaktene på grunnlag av sine verdier på lik linje med andre aktører i sivilsamfunnet, som for eksempel Norsk Folkehjelp og Røde kors. Et slikt engasjement kan både knyttes til et kristent og humanistisk menneskesyn samt til internasjonale menneskerettigheter.

¹⁶³ Se delkapittel 3.4.

Som nevnt er måten man forstår toregimentslæren på et tolknings spørsmål. Kloster i Mellomkirkelig råd sier at å se på Kirken som politisk nøytral, er en mulig tolkning av toregimentslæren fra et luthersk ståsted. Dette er ikke bare Inge Lønnings forståelse av toregimentslæren – også det teologiske tidsskriftet "Tidehverv" i Danmark står for slik politisk nøytralitet.¹⁶⁴ Men en slik forståelse er ikke forenlig med den linjen Den norske kirke sentralt har lagt seg på, og Mellomkirkelig råd får stadig kritikk av enkeltpersoner når rådet har uttalt seg politisk i det offentlige ordskiftet, forteller Kloster.¹⁶⁵

Det er viktig å bemerke at når Kirken beskrives som politisk, er det etter norske forhold ikke snakk om noe så konkret som partipolitikk. I Danmark er det ifølge Kloster tradisjon for å være det en mener er mer politisk nøytral enn det Kirken er i Norge, mens Den svenske kirken gjerne går lenger i å engasjere seg konkret i politiske saker enn Kirken i Norge, for eksempel angående ulike reguleringsplaner. Kloster uttaler at Kirken hele tiden må vurdere hva som er for mye politisk engasjement og hva som er for lite.¹⁶⁶ I forhold til oppgavens tema mener jeg at det er en lakmustest å se politisk innsats i lys av Kirkens og diakonale organisasjoner verdier og menneskesyn. Hva man som diakonal aktør ønsker å utrette og de sakene som det er viktig for Kirken å engasjere seg i også politisk, er saker der menneskeverdet i særlig grad blir utfordret av politiske systemer.

Et sentralt argument som strider mot en tankegang av politisk nøytralitet, er som nevnt tidligere i avhandlingens teorikapittel hentet fra andre verdenskrig.¹⁶⁷ Det graverende eksempelet fra nazi-Tyskland gjør det problematisk å mene at Kirken ikke skal engasjere seg politisk. Begrepet nøytralitet er i det hele tatt i denne sammenheng problematisk. Det er et ordtak som sier at "den som tier, samtykker". Det at Kirken i Tyskland i nøytralitetens navn unnlot å protestere mot nazismen, hadde enorme konsekvenser – konsekvenser som innebar at en menneskefiendtlig politikk med inhumane verdier kunne holde det gående uten å møte motstand fra Kirken. Et annet historisk eksempel som ligger tettere på vår egen tid er apartheidregimet i Sør-Afrika. Der valgte landets kirker, i motsetning til Den tyske kirken under andre verdenskrig, å ta til motmæle mot myndighetene.

164 Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

165 Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

166 Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

167 Se delkapittel 3.4.

Hvordan toregimentslæren kan forstås i dag

Både hos Kirken ved Mellomkirkelig råd og Kirkens Bymisjon finner vi politisk diakonalt engasjement og konkret politisk innsats for asylanter og innvandrere. Slik innsats kan også forstås som luthersk og i tråd med luthersk lære, men det forutsetter en tolkning og forståelse som er annerledes i vår tid enn den tolkningen av toregimentslæren som vi finner i CA. Det betyr ikke at toregimentslæren er utdatert, men forståelsen av hvilke praktiske konsekvenser læren skal ha, har endret seg fra Luthers tid. Toregimentslæren gir fremdeles viktige retningslinjer for hva som er Kirkens og hva som er statens oppgaver.¹⁶⁸ Det dreier seg om retningslinjer med tanke på hvordan Gud jobber i det åndelige regiment –menigheten – og i det verdslige – verden. Dette skillet får praktisk betydning for hva som er kirkelige oppgaver og hva som er statens oppgaver.¹⁶⁹ I denne sammenheng kan man da argumentere, ut fra en tolkning av toregimentslæren, for at Kirken ikke er et politisk fellesskap, men et fellesskap som konstitueres av ord og sakrament.¹⁷⁰ Samtidig må en spørre seg om det at Kirkens fellesskap ikke er et politisk fellesskap, gjør at Kirken likevel ikke er forpliktet seg til politisk engasjement, i saker som går imot Kirkens verdier og det kristne menneskesynet. Jeg mener at Kirken ikke skal være nøytral når menneskeverdet står i fare, eller blir truet av politiske systemer. Slik jeg forstår Den norske kirke, er Kirken ikke bare til for den gudstjenestefeirende forsamling – den er også folkekirken som skal være er en kirke for alle. Kirkens innsats, og andre diakonale aktørers innsats i denne sammenheng, rettes derfor også ut mot samfunnet. Samfunnsdiakonien mener jeg samsvarer med et slikt utadrettet fokus ved å være en kirke for hele det norske folket, der den uavhengig av trosspørsmål fremstår som relevant og viktig institusjon i samfunnet, med en nødvendig verdiformidlende stemme.

En diakonifaglig vurdering av toregimentslæren

Jeg ser en fare i det å tolke toregimentslæren på en måte som motsetter seg politisk innsats, for det vil kunne utsette Kirken for å bli en isolert og livsfjern kirke som ikke tar

¹⁶⁸ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

¹⁶⁹ Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd 2010.

¹⁷⁰ Kloster 2010:71.

nåtidige samfunnsmessige utfordringer på alvor, for eksempel innen asyl- og integreringspolitikk. En slik tolkning, som innebærer politisk nøytralitet, tenderer mot å dele inn virkeligheten i to, i forhold til hvorvidt kirkens diakoni skal engasjere seg eller ikke. En slik oppdeling vurderer jeg som prinsipielt sett på kollisjonskurs med synet på diakoni, slik det presenteres i oppgavens teoridel.¹⁷¹ Det er et diakonisyn som tilsier at alle mennesker er skapt av Gud og har et menneskeverd som må kjempes for når nødvendig. Slik diakoni presenteres i diakoniplanen, som *evangeliet i handling*, er det problematisk å lage et skille som ekskluderer politisk innsats. Diakoniplanen inviterer til politisk engasjement under punktet *kamp for rettferdighet*, en kamp som implisitt betyr en kamp på det politiske plan når det er i de politiske systemene det svikter, konkret i forhold til å utføre en human og rettferdig behandling av asylanter og innvandrere. Hvis diakonale aktører, inkludert Kirken, skal kunne være en stemme i samfunnet jamfør Angells teori, vil en slik funksjon uunngåelig måtte berøre politikkenes sfære i kampen for rettferdighet, når bakenforliggende årsaker kan endres ved politiske vedtak og politisk handling. Dette gir diakonale aktører muligheten til å påvirke en politikk som potensielt sett fastholder urettferdighet, og som er i strid med internasjonale menneskerettigheter.

Sentralkirkelige organer i Den norske kirke har valgt å nytolke toregimentslæren i sin selvforståelse som aktør i samfunnet, en rolle som også innebærer et politisk engasjement. Det samme kan sies om Kirkens Bymisjon. Hos KIA har ikke spørsmålet enda blitt aktualisert på samme måte, da fokuset slik jeg ser det ikke er på det politiske, men det karitative, og henger sammen med KIAs profilering som grasrotorganisasjon. KIA viser likevel implisitt til at politisk innsats er viktig, både ved å støtte kampanjen *Ingen er ulovlige* og ved å uttrykke støtte for Kirkens Bymisjon i Oslo sitt politiske engasjement for papirløse.¹⁷²

Jeg anser det som viktig at både Kirken, Kirkens Bymisjon i Oslo og KIA fortsetter sin diakonale innsats for asylanter og innvandrere også på det politiske plan. Slik kan det praktiseres en tolkning av toregimentslæren som tjener menneskeverdet og ikke blir et hinder, for å kunne yte innsats for en mer rettferdig verden. Samtidig er det viktig å påpeke at det finnes en balansegang her. Det diakonale samfunnsengasjementet skal

¹⁷¹ Se kapittel 3.

¹⁷² Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA 2010.

ikke gå ut over det å være et gudstjenestefeirende fellesskap. Samfunnsinnsatsen bør imidlertid og etter min vurdering være et naturlig del av det å være kirke. For å unngå misforståelser knyttet til toregimentslæren og spørsmål knyttet til politisk engasjement i kirke- og organisasjonsliv, vil det være nødvendig å gjøre tilstrekkelig informasjon tilgjengelig i menighetene, slik at det ikke trenger å herske tvil om hvorvidt politisk innsats er legitim, og hvor langt en eventuelt kan gå innen politisk engasjement.

Kapittel 6: Konklusjon

Hvordan kan diakonale aktører beskytte menneskeverdet til asylanter og innvandrere? Det er ikke et spørsmål med et entydig svar. I denne avhandlingen har jeg først gitt en kort orientering om hva som preger Utlendingsforvaltningen i Norge og hvilke hensyn Norge som velferdsstat har måttet ta med tanke på å regulere innvandring til landet. Med myndighetenes interesse av å føre en restriktiv asyl- og innvandringspolitikk, er det alltid en fare for at menneskeverd og en etisk fundert politikk må vike for det som blir ansett som en mer effektiv innvandringspolitikk som har til hensikt å beskytte velferdsstatens interesser. Det finnes både diakonale og øvrige humanitære organisasjoner som jobber med å ivareta interessene til enkeltmennesker som søker opphold, ved å søke å forebygge en urettferdig og inhuman saksgang samt virke skadebegrensende når systemet svikter.

Det jeg ønsket å finne ut av i denne avhandlingen, i henhold til problemstillingen, var hva som særpreger tre diakonale aktørers innsats for asylanter og innvandrere, for deretter å vurdere denne innsatsen i et diakonifaglig perspektiv. I oppgavens analyse i kapittel fire ga jeg en presentasjon av de tre aktørenes innsats og selvforståelse, henholdsvis sentralkirkelige organer i Den norske kirke, KIA og Kirkens Bymisjon i Oslo. Samtlige av de tre aktørene reflekterer diakonale verdier som kan knyttes til det som blir lagt fram i oppgavens teoridel i kapittel tre. Vurderingen jeg gjør for å besvare andre del av problemstillingen, som er en vurdering av aktuell innsats, blir ikke et spørsmål *om*, men *hvordan* diakonale verdier kommer til uttrykk i møte med asylanter og innvandrere. En slik vurdering gjorde jeg ved å drøfte og problematisere

sammenhengen, eller mangelen på en slik sammenheng, mellom politisk og karitativ diakoni. Ifølge Angell bør både den politiske diakonien som får sitt uttrykk i det offentlige ordskiftet og den mer konkrete, karitative diakonien være representert, for at diakonien skal kunne virke troverdig som en verdibærende stemme i samfunnet.¹⁷³

I forhold til Angells teori sitter de tre aktørene som jeg har valgt å se nærmere på, med hver sine styrker og svakheter med tanke på å være diakonale samfunnsaktører i møte med asylanter og innvandrere. Kirken har brukt mye ressurser på å utarbeide dokumenter som er viktige for å kunne påvirke asyl- og innvandringspolitikken i en mer etisk fundert retning, hvor det blir gjort en viktig innsats ut mot UNE på den ene siden, og på den andre siden holdningsarbeid ut mot menighetene. Samtidig påpekte jeg svakheter i strukturen til Kirken, der den sentralkirkelig diakonale innsatsen kan kritiseres for å ha for liten kontakt med diakonal innsats på lokalt menighetsnivå, som også innebærer avstand mellom politisk og karitativ innsats. Slik kontakt mener jeg det er naturlig å opprette ved å bruke diakoner både i de lokale menighetene og på sentralt nivå. I Kirkens Bymisjon i Oslo synes avstanden mellom den politiske og karitative diakonien kortere, hvor opprettelsen av helsesenteret – med tilstedeværelse i media og prosjektarbeidet i forkant – vitner om dette. Men Kirkens Bymisjons svakhet er etter min vurdering en for utydelig diakonal profil. Jeg vurderte i drøftingen om ikke Kirkens Bymisjon i Oslo kunne fungere som et forbilde for de andre to aktørene. Hvis det skal skje bør imidlertid Bymisjonen bli tydeligere i sin diakonale profil.

KIAs arbeid synes å være mest solid når det gjelder karitativt arbeid for asylanter og innvandrere, med et stort omfang av det jeg har valgt å kalle integreringsfremmende aktiviteter. KIA har allikevel en vei å gå når det gjelder det å være en diakonal stemme i samfunnet, i forhold til hvor synlig organisasjonen kan anses å være i det offentlige. Det er etter mitt skjønn blitt gjort lite skriftlig arbeid og kommet få offentlige uttalelser fra organisasjonen.

Videre har jeg drøftet ulike sider som de tre aktørene kan lære av hverandre i forhold til det å være verdibærere i samfunnet. For at samfunnsdiakonien i Norge rettet mot asylanter og innvandrere skal kunne bli tydeligere, mer effektiv og mer troverdig, oppfordrer jeg til en tettere dialog og samhandling mellom de tre aktørene.

¹⁷³ Se delkapittel 3.2.

I arbeidet med denne avhandlingen har det overrasket meg at det diakonale arbeidet blant asylanter og innvandrere er såpass omfattende som det er, parallelt med at det diakonale særpreget i arbeidet ikke er spesielt synlig i offentligheten. Hvorfor kommer ikke den diakonale egenart tydeligere fram? KIA har et stort diakonalt arbeid, men arbeidet er lite kjent utover egne rekker. Kirkens Bymisjon definerer seg selv som diakonal, likevel kommer ikke dette godt nok fram i offentlige dokumenter, selv om arbeidet som utføres i høyeste grad er diakonalt. Kirken er, som Kirkens Bymisjon, dyktige til å dokumentere egeninnsatsen for asylanter og innvandrere. Det gjøres på et sentralkirkelig plan, selv om det terminologisk sett kan være vanskelig å se at arbeidet fremstilles som diakoni. Og dette på tross av diakoniplanen som tydelig gir uttrykk for hva diakoni skal være. Det kan i tillegg virke som om det konkrete diakonale arbeidet ute i menighetene lever sitt eget liv, med liten kontakt med diakonien på sentralkirkelig plan. Diakonien er i det hele tatt lite eksplisitt uttalt og synlig i Kirken, noe som også kan karakteriseres som et organisatorisk anliggende.

For å besvare problemstillingens andre del, har jeg også sett nærmere på den lutherske toregimentslæren. Jeg viser til hvordan toregimentslæren kan forstås i dag, og om politisk innsats skal vurderes som legitim eller ei, i tråd med denne læren. Hvordan toregimentslæren forstås mener jeg er avgjørende for hvordan diakoni i samfunnet kan forstås. En tolkning som taler for nøytralitet og politisk unnfalighet, er en forståelse som jeg mener virker hemmende for diakonal samfunnsinnsats.

Oppsummeringsvis kan man si at det utrettes mye bra fra diakonalt hold med tanke på å ivareta asylanter og innvandrere i Norge. Mer kan imidlertid gjøres for at de diakonale aktørene skal stå tydeligere fram som beskyttere for denne gruppen mennesker, gjennom å fremme verdier som taler for en human behandling av hver enkelt. Da er det også viktig at det daglige karitative arbeidet rettet mot den enkelte som trenger leksehjelp, barnehage, helsehjelp eller norske venner også blir ivaretatt.

En tettere dialog mellom diakonale aktører kan føre til økt læring på tvers av organisasjon og menighet, og oppfordre aktuell samfunnsdiakoni for asylanter og innvandrere til å bli enda mer omfattende og effektiv. Dette vil kunne påvirke til en mer rettferdig asylpolitikk og skape en bedre integrering av de som får opphold, ved at nye mennesker som bosetter seg i våre lokalområder kan oppleve seg sett og ivaretatt. I

forhold til papirløse vil samarbeid fra diakonalt hold både kunne bidra til et styrket politisk påvirkningsarbeid og en mer konkret karitativ hjelp.

For øvrig vil jeg understreke at mine kritiske bemerkninger og forslag til forbedring er gjort i all ydmykhet. Endringer i organisasjon og menighet er som kjent ikke noe som skjer lett og over natten. Motivasjonen min for å skrive denne avhandlingen bærer i et brennende ønske om at diakoni og diakonalt arbeid må bli en synligere påvirkningskraft i det norske samfunnet og bli tatt mer på alvor. Enhver asylant og innvandrere er et dyrebart menneske som er skapt til å leve et godt liv, og målet fra diakonalt hold burde være at de blir tatt på alvor og møtt med anerkjennelse og respekt. Diakonal innsats mener jeg har gode forutsetninger for å bidra til at flere fremmede og innflyttere til Norge, kan bli ivaretatt og kan få et godt liv i.

Avslutningsvis ønsker jeg å poengtere at diakonal innsats ikke er ensbetydende med en liberal asylpolitikk – som av opinionen kan oppfattes som naiv og snillistisk, der "alle som vil" skal få opphold. En restriktiv asylpolitikk slik den fremkommer i dag, vil ikke nødvendigvis hindre en behandling av asylanter og innvandrere som er i tråd både med diakonale verdier og de internasjonale menneskerettighetskonvensjoner. En ideell samfunnsdiakoni kan i høyeste grad sameksistere med dagens restriktive innvandringspolitikk.

Litteratur

Bibelen. Det norske bibelselskap. 3.utg. 1996.

Brekke, Jan-Paul mfl: *Innvandring og flukt til Norge En kunnskapsgjennomgang 1990-2009*. Institutt for samfunnsforskning/Universitetet i Oslo. Oslo 2010.

<http://www.samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2010/2010-002>
lest 13.01.2011.

Brochmann, Grete: Artikkelen "Lykksalighetens rike og den etniske forstyrrelsen" 2003. I *Det norske samfunn*: 357-383. Ivar Frønes og Lise Kjølørød (red.). Gyldendal norsk forlag Oslo. 5.utg. 2006.

Den norske kirke: Besluttende organer/ Mellomkirkelig råd u.d.

<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=238> lest 2.09.2010.

Den norske kirke: Bispemøte *Etiske sider ved asyl- og flyktningepolitikken* 35, 2004.

<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=3134> lest: 2.09.2010.

Den norske kirke: Kirkemøtet *Norsk asyl- og flyktningpolitikk*: Komitémerknader og vedtak 06, 2005.

<http://www.kirken.no/?event=DoLink&NodeID=22505> lest 2.09.2010.

Den norske kirke: Kirkemøtet *Innvandring og integrering*: Komitémerknader og vedtak 11, 2006.

<http://www.kirken.no/?event=DoLink&famID=6716> lest 2.09.2010.

Den norske kirke: *Plan for diakoni i Den norske kirke* 2007.

<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=18778> lest 1.05.2010.

Den norske kirke: Ressursdokumentet fra Kirkemøtet: *Når så vi deg fremmed og tok imot deg?* 2005 <http://www.kirken.no/?event=DoLink&NodeID=22505>
lest 02.09.2010.

Flerkulturelt kirkelig nettverk: *Dette vil vi!* 2010.

<http://www.kirken.no/?event=showNews&FamID=144015> lest 22.04.2011.

- Heiene og Thorbjørnsen: *Fellesskap og ansvar – innføring i kristen etikk*. 2.utg. Universitetsforlaget Oslo 2004.
- Hellerslia, Thom Arne: *I god tro. Retten til beskyttelse for personer som flykter på grunn av sin religion eller tro*. Oslo 2009.
<http://www.kirken.no/?event=showNews&FamID=69060> lest 22.04.2011.
- Hvalvik, Reidar: *Den fremmede: Bibelske perspektiver på gjestfrihet og det å være fremmed*. Credo Oslo 1994.
- KIA: *Handlingsplan for KIA* 2007.
- KIA: *Om oss* u.d <http://www.kianorge.no/om-oss> lest 2.09.2010.
- KIA: *Statutter for KIA*. Trondheim 2007.
- Kampanjen *Ingen mennesker er ulovlige* u.d.
http://papirlose.no/wp/?page_id=4 lest 11.07.2011.
- Kjeldstadli, Knut: *Sammensatte samfunn – Innvandring og inkludering*. Pax Forlag A/S, Oslo 2008.
- Kirkens Bymisjon i Oslo: *Verdidokumentet* 2009.
[http://www.bymisjon.no/PageFiles/3218/Verdidokument%202009-low%20%201%20korr%20\(2\).pdf](http://www.bymisjon.no/PageFiles/3218/Verdidokument%202009-low%20%201%20korr%20(2).pdf) lest 29.09.10.
- Kirkens Bymisjon i Oslo: *Helsehjelp til personer uten lovlig opphold* 2009.
<http://www.bymisjon.no/Om-oss/Kronikker-og-innlegg/2009/Helsehjelp-til-personer-uten-lovlig-opphold/> lest 6.11.2010.
- Kirkens Bymisjon i Oslo: *Historie* u.d.
<http://www.bymisjon.no/Om-oss/Historie/> lest 6.11.2010.
- Kirkens Bymisjon i Oslo: *Ikke ulovlig med helsetiltak for papirløse* 2010.
<http://www.bymisjon.no/Nyheter3/2009/Ikke-ulovlig-med-helsetiltak-for-papirlose/> lest 6.11.2010.
- Kirkens Bymisjon i Oslo: *Mange vil jobbe frivillig på helsesenter for papirløse* 2010
<http://www.bymisjon.no/Byer/Oslo/Bladet-Bymisjon1/Bladet-Bymisjon/Mange-vil-jobbe-frivillig-pa-helsesenter-for-papirlose/> lest 6.11.2010.
- Kirkens Bymisjon i Oslo: *Om Kirkens Bymisjon* u.d.
<http://www.bymisjon.no/Om-oss/> lest 6.11.2010.
- Kirkens Bymisjon i Oslo: *Rett til helse, med eller uten papirer* 2009.
<http://www.bymisjon.no/Om-oss/Kronikker-og-innlegg/2009/Rett-til-helse-med-eller-uten-papirer/> lest 6.11.2010.

- Kirkens Bymisjon i Oslo: Fagseminaret *Papirløs helse* 19.01.2011.
- Kloster Sven Thore: "Kirke og politikk" i *Nytt norsk kirkeblad*: 71-77. 6, 2010.
- Lønning, Inge: "Teologi og politikk" i *Norsk teologisk tidsskrift*: 21-29. 95, 1994.
- Nissen, Johannes *Diakoni og menneskesyn*. Aros Forlag Odense 2008.
- Nordstokke, Kjell : *Det dyrebare mennesket. Diakoniens grunnlag og praksis*. Verbum Oslo 2002.
- Olav Helge Angell: Artikkelen "Diakoni som røyst? Diakonien i velferdsstaten" i *Diakoni: En kritisk lesebok*: 215-229. Kari Jordheim og Kari Karsrud Korslien (red.). Tapir akademisk forlag Trondheim 2009.
- Ottesen, Solveig Holmedal: Rapporten *Papirløse migranter*. Kirkens Bymisjon i Oslo 2008.
- <http://www.bymisjon.no/Om-oss/Rapporter-og-horinger/Papirlose-migranter/> lest 6.07.2011.
- Regjeringen: *Sentrale begreper* u.d.
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/innvandringspolitikk/midtspalte/589746.html?id=589746> lest 11.07.2011.
- Regjeringen: *Aktører og ansvarsforhold i utlendingsforvaltningen* 2010.
- <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/innvandringspolitikk/midtspalte/hvem-svarer-pa-hva.html?id=448310> lest 11.07.2011.
- Skjevesland, Olav m.fl *Da jeg trengte en neste, var du der?* 2008.
- <http://www.kirken.no/index.cfm?event=downloadFile&famID=57746> lest 22.04.2011.
- Statistisk sentralbyrå: *Tema – Innvandring og innvandrere* u.d.
- <http://www.ssb.no/innvandring/> lest: 11.07.2011.
- Stålsett, Sturla "Teologi og politikk. Fra 'sosial-etikk' til 'gudsrike-praksis'" i *Norsk teologisk tidsskrift*:31-46. 95, 1994.
- UDI: *Utlendingsforvaltninga* 2010.
- <http://www.udi.no/Oversiktsider/Utlendingsforvaltningen/> lest 11.07.2011.

Intervjuer

Intervju med Rune Fiskerstrand i KIA Oslo, den 12.10.2010.

Intervju med Sven Thore Kloster i Mellomkirkelig råd, den 7.10.2010.

